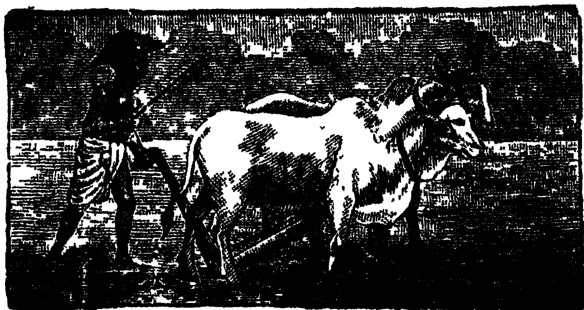
KA KHASI READER — CLASS II

IA

KI PRIMARY BAD BASIC SCHOOL

U NONGREP

DA

U PRIMROSE GATPHOH

Published by Mrs. E. Gatphoh

PRINTED AT THE RI KHASI PRESS SHILLONG

KA KYNTIEN LAMPHRANG

Ha kine ki Lynnong, la plie ia ka jingmut ki khynnah ban pyrkhat shaphang kiei kiei kiba itynnad kiba don sawdong jong ki.

Ynda ki khynnah ki la brai ia ka jingpule kot bad ynda ki la kjit ia ki jingmut kiba don ha kine ki Lynnong kin sa long kum u kynphad ba la wieh um bha, bad hangno hangno kat haba ki don, kin sa iehnoh dak eiei—*la ha skul, ha madan ialehkai, ha phyllaw, ha rympei, ha lawthoh-dieng ha lyngkha*, ne, *ha lum sharai masi.* Kin sa long ruh kiba shai ka khmat bad kiba don akor bad kin pher bak na ki khynnah ki bym shym pule kot ne shong skul.

Dei naduh kane ka Klas ba ki khynnah ki la dei ban pule bad spel Poetry Rit. Ki Khasi NURSERY RHYMES BAD KI POETRY RIT la thoh khnang bad kyrpang na ka bynta ki Primary School ha kane ka Ri Khasi bad Jaintia. Ka bor kynmaw ki khynnah ha kane ka por ka dang lung, bad kumta dei ban kilan bad ialam bha ia ki naduh ba sdang. Namar ka bor kynmaw kaba bha ka long ka bor bah bor san ha ki sngi kiba bud ka jingim jong ki baroh shi ta rynieng. Kumta ngim dei ban iehnoh shrah ia ka bor jabieng jong ki khlem da shyrti bad pynpliah bha ia ka.

"*Byllan ia u khynnah naduh dang rit ha ki lynti ba u dei ban iaid bad wat ynda u la tymmen ruh un nym kynrkh noh na ka.*"

Ka don ka jingma ia ki khynnah bad wat ia ki rangbah ruh ha kane ka ri haba ki wai noh ban pule kot ; tang ha pdeng khyndiat por kata ka jingnang bad jingtip kaba ki la lum baroh, kan rngai bad kylla mulot noh, bad ki shu syntuid dien trai pat sha ka jingklet bad jingbieit. Kumta lada ngi kwah ban san bad ban nym ran ha ka jingnang jingstad, ngi dei ban pule kot katba ym pat dkut u sai rupa bad bym pat pait ka khuri ksiar—haduh ba ngin da hiar sha ka jingtep. Lehse dei na kane ka daw ruh ba ngi iohsngew ia ka jingdonkam ha kane ka ri jong ngi ia ka 'MASS LITERACY CAMPAIGN' kaba pynpaw ba ki rangbah jong ngi ki angnud ban pynnang ia ki briew baroh ha kane ka ri ban thoh bad pule bha la kumno kumno, ia la ka ktien.

N.B.—La add ia ki *Jingkilan* ha kjat kawei pa kawei ka lynnong kum ki jingai jingmut ia ki nonghikai ban byllan ia ki khynnah ban pule da kaba sngewthuh. Ki *Jingkylli* ki long kiba shai bad ki *Jubab* ki dei ban long kiba lyngkot. La pynlang shuh shuh ki lynnong thymmai ban pyniadei bad ki jingdonkam kane ka por.

The 16th Marh, 1963 U PRIMROS GATPHOH

Eight Edition—Revised and Enlarged—May 1975

KI LYNNONG

KI POEM

LYNNONG 1

KA MET JONG NGA

Nga don ka met,—ka met, ka khlieh, ki kti bad ki kjat.

Ha ka khlieh jong nga ki don ki khmat, ki shkor ka khmut bad ka shyntur.

Da ki khmat nga iohi, bad da ki shkor pat nga iohsngew.

Da ka shyntur nga bam bad nga kren, hynrei da ka khmut pat nga iw.

Hapoh ka shynrong khlieh ka don ka jabieng, te, da ka jabieng nga pyrkhat.

Nga don ar tylli ki kti, bad ar tylli ki kjat. Kawei ka kti ka don san tylli ki shynriah 'ti.

Bad ka kjat ka don san tylli ki shynriah 'jat. Kumno kine baroh ki neh bad kim pra ?

Namar ki don ki shyieng kiba kyrshan bad ki thied kiba jwat kiba pyniasoh ia ki.

Ha ka kpoh jong nga ki don ki snier. Kine ki snier ki tylliat ia ka jingbam.

Hapoh ka shadem jong nga ki don ki doh jem,—u klong snam bad ki tor.

Kumta ki doh jem baroh ki shong hapoh ka krem shadem.

Bad ki shyieng krung jong nga ki long ka rúh kaba ia da ia ki tiar ba shapoh jong nga.

Kine ki tiar ba shapoh jong nga ki trei kum ka kor. Baroh ki don la ki kam kiba pher ba pher.

Ka snam jong nga ka iaid na ki thied kiba kum ki tyndong sha ki dkhot met baroh ban ai jingim. Ka snam ka kynshait na u klong sha ki bynta baroh jong ka met.

Na ka met ka snam ka wan phai pat sha u klong. Kumta ka snam ka iaid sa iaid tawiar hapoh jong ngi man ka sngi.

Nga dei ban leh kumno te ia ka met jong nga?

Nga dei keiñ ban pynkhuid bad ban bsa bha ia ka man ka sngi. Ia kane ka met ba phylla jong nga la thaw stad eh da U Blei.

JINGKILAN No. 1. Iathuh kyrteng san tylli ki dkhot met u briew. Kdew ia ka jaka u Klong Snam ha ka met jong phi. Da kiei u briew u trei? Da kiei u iaid? Da kiei phi iohi ia kiei kiei kiba don sawdong jong phi? Da kiei phi iohsngew haba ki sim ki ruwai? Da uei phi mad ia ka jingbam? Haba phi kum ot, kaei kaba mih na ka jingmong?

LYNNONG 2

KA WAH BA SNGUR

Ko Khun, kaei kane kaba sngur khlir khlir ?
Hato kam dei ka wah, Mei ba ieit eh jong nga?
Ko Khun, hato phi tip naei kane ka wah ka mih?
Hato ka khyndew kam shym la kha ia kane ka wah Mei, kumba kha ma phi ia nga?
Phi mut ban ong ba nga long ka khyndew, mo Khun, bad ba ma phi pat phi long i wah iba sngur bad ba thiang jong nga ?
Nga da sngewtynnad eh, te Mei, ban long i wah ba sngur bad ba thiang jong phi. Kane ka wah ka mih napoh khyndew.
Phi tip kumno ba ka shong um hapoh khyndew ? Ka khyndew ka kdang um na u slap keiñ.

Namar haba hap u slap, ka khyndew ka kjit, —ka kjit ia ka um slap kaba tuid halor jong ka.

Ka um ka lang hapoh khyndew. Nangta ka bthei shabar bad ka kyrsoi umpohliew, bad nangta ka tuid arsut ban long wah bah.

Te haba ka wah ka iaid sa iaid bad tuid sa tuid kumne, shaduh shaei keiñ Mei, ka thew ban leit?

Baroh ki wah ka pyrthei ki tuid sha duriaw bah. Te, phi ieit ne em ia kane ka wah ba sngur, sha Khun?

Ngam ieit balei ia ka, ba ka long kum nga. Phi kren kumno kumta, Khun?

Ko Mei, kumba kane ka wah ka tuid sha duriaw bah, ka jingim jong nga ruh ka sdang bad ka kut ha U Blei ; ka kut bad ka dap artat ha ka jingieit jong U. To, ong ma phi, ngam long kum kane ka wah, sha Mei, ba thiang eh jong nga?

JINGKILAN No. 2. Nangno ka um ka mih ? Shaei ki wah baroh ki tuid ? Da kaei phi bta khmat bad sum kjat ? Kaei ka kyrteng ka wah kaba phi ju leit sait jaiñ ? I Mei jong phi i shet jingshet daei ? Ka um jong u slap ka long kaba khuid ne kaba jakhlia ? Bit ne em ban dih ia ka um kaba jakhlia ? Ka pung dih um jong phi ka long ne em kaba khuid ?

LYNNONG 3

I KHUN SYIAR TAM SNENG

Ka 'yiar kmie ka ting la ki khun.
Ki bud riaw-riaw ia ka kat sha ba ka leit.
Ka ieit, ka kdup bad ka sneng ia ki barabor.

Ko khun, phi dang rit bad phi dang lung eh, kane ka pyrthei ka dap da ki nongshun.

Da kynmaw, wat phet jngai na nga ka kmie.

Tad iohi ba her ka khlieng ka tyngab, phi wan rieh khop ha ki thapniang jong nga.

Ki khlieng bad ki tyngab ki swait barabor ban kem ia kiba shang makia.

Hei, khun, wat klet ioh phi mynsaw, ho !

Ngan kdup khop khop ia phi hapoh ki thapniang jong nga.

Te katba ki dang sngap ia ka jingsneng jong ka kmie, ki khun syiar kim shym leilei.

Hynrei, iwei i khun tam sneng iba kham sting, kham snah bad iba kham sarong saitlah, i kiew joit halor ka met jong ka kmie.

Hangta i kynther la ki sner, i sad, i khyllong, i beiñ i khoh ia ki hynmen baroh.

Waw! ka jingleh 'thei-iaw kaba la keiñ noh.

Kumta i dem leh sa leh man la ka sngi.

Te ha kawei ka sngi i mareh sha madan.

Bad ka khlieng kaba la thngan bha ka la iohi ia i.

Wia ka suh kynsan: thiaw ka rong ia i sha suiñ.

Kliak! kliak! i pah i khun tam sneng, kliak! kliak!

Hynrei yn kliak! kliak! pat shaei, haba la rong sha sahit bneng.

Kumta haba tam sneng ia la ki kmie ki kpa, ngin jynjar ha kawei ka sngi.

JINGKILAN No. 3. Phi don khun syiar ha ïng jong phi? Ki bam da ei ? Ki pah kumno ? Balei ka syiar kmie ka kdup ia ki khun ? Phi ju iohi kumno ka khlieng ka kem khun syiar? Ka kem da kiei ? Ka rong shano ? Balei i khun syiar i shah kem ? Bit ne em ban saitlah ia ki kmie ki kpa ? I khun syiar i mih na kaei ? Hangno ka syiar ka kha pylleng ?

LYNNONG 4

KA SNGI BAD KA LYER

Shisien ha kawei ka por, ka Sngi bad ka Lyer ki la ia kob shaphang la ka jingkhlaiñ.

Ka Sngi ka la ong "Nga khlaiñ tam eh ma nga ia baroh shi pyrthei."

"Em," la ong pat ka Lyer, "khlaiñ tam eh ma nga."

Te ki la iohi ia uwei u nongleit jingleit uba la thait bha.

Ong ka sngi, "To, haba pha kob kumta, ngin ia pynpaw la ka jingkhlaiñ ha utai u briew. Kat kaba lah ban pynloit jaiñ ia u, yn sa ia kohnguh ba ka kham khlaiñ kata."

"Kata kaba jem eh," la ong ka Lyer. Yn sdang shuwa mano?"

"Leh shuwa ma pha keiñ," la jubab ka Sngi.

"Ñium," la ong ka Lyer. "Peit ho, nga la sdang!"

Ka Lyer ka tang shu sdang, ka la beh jubor kum ban rat ia ki dieng ki siej baroh. Ka bneng ka la dum tiaw bad ki khlaw baroh ki la win. U la theh u 'lap bah 'lap san. U pyrthat u la kyrhuh bad ka lei lieh ka la bá lep lep.

Uta u briew uba pli, u la khriat bad u la jhieh baroh shi rynieng. Kumta u la klum bad syndong khop la ki jaiñ katba lah sha la ka met.

Hangta ka Lyer ka la ong, "Ko Sngi, nga la rem pha lok. To leh noh sa ma pha, ba ngan tang khmih kai ia ka bor jong pha."

Ka Sngi ka la mih na khap ki lyoh, bad ka la sdang ban shoh ia uta u nongleit jingleit. Tang shiphang ki jaiñ jong u ki la rkhiang, bad u la sdang ban sngew syaid or.

Hynrei, ynda haba ka Sngi ka la sdang ban shit kynsan triang, u la sdang ban mih syep haduh bym don pyrthei shuh.

Hadien katto katne por, ynda u la sngew um lah shah shuh, u la leit sharud kawei ka wah. Hangta u la law la ki jaiñ, bad u la ryngkoh pum ha um.

"Kumno haba kumto!" la ong ka Sngi da kaba wiat sam rkhie. "Khlaiñ kaba kaw kaw kum pha, ne khlaiñ kaba jar jar kum nga?"

JINGKILAN No. 4. Phi lah ban iohi ia ka Lyer? Kaei kaba pynkhih ia ki dieng ha khlaw? Phi nud ban peit pyrshah ia ka sngi? Ka sngi bad ka lyer ki la ia kob shaphang aiu? Ki iohi iano ha kata ka por? Ki ia kut ban leh aiu ia uta u briew? Balei haba beh ka lyer u briew u klum la ki jaiñ? Balei u law jaiñ haba shoh ka sngi? Jop ka Sngi ne ka Lyer?

LYNNONG 5

U THLIEM KHLEM KHMAT (I)

Hyndai ha Ïew Ksiar la don uwei u briew uba la jaipdeh sat. U kwah tang ban bam bad ban thiah. Um mon ban trei lyngkha, ne thoh dieng: wat ban shet la ka ja ban bam ruh u salia. U nap tang ka shong ïng bad ka thiah sngi.

Ynda u la shong kurim, ka tnga jong u ka la pynbor ia u ban leit rep lyngkha.

U la ong ia ka, "To ngan leh kumba phi kwah, tang ba phi dei ban taïar shibun ka ja song ba ngan bam."

Harud Ïew Ksiar la don kawei ka jri kaba heh. Une u jaipdeh u la mih dang step na ïng kum u ban leit rep shisha. Hynrei, u tang shu poi ha trai kata ka jri u la sangeh, bad u la khreh ban thiah hangta baroh shi sngi.

Hynrei shuwa ba un thiah, u la khlong ia la ki khmat, bad ynda u la wah ia ki ha kawei ka tnat jong kata ka jri, u la hukum ia ki kumne:

"Ko khmat, phi long ki shakri ba bha tam jong nga. Phi tip hi ba nga uba salia ban trei da u mohkhiew, ne ka wait. Ngam kwah ban pynkhih la ka kti ka kjat. Nga mut ban thiah hangne baroh shi sngi. Nga la wah khnang ia phi hangto halor dieng, ba phin ap ia nga. Phi tad shu iohi ba wan mano mano shaphang shane, phin kyrsiew ia nga. Ngam kwah ba ki briew kin lap ba nga thiah sngi."

"Ko kynrad," la jubab ki khmat, "ngin leh katba phi ong."

"Da kynmaw ruh, u la ong pat, "tang shu dap shiteng sngi, phin kyrsiew ba ngan bam ja sngi."

"Haoid," la ong ki khmat, "ngin sa kyrsiew kumba phi bthah. Ngi ruh ngi sngewbha ban iohi ba phi bam bad ba phi sngaid, bad ba phi khlaiñ; thiah noh, wat pynshitom shuh ia lade. Ngi la tip hi la ka kam."

"Hynrei," la ong pat uta u jaipdeh, "shuwa ban sep ka sngi, phi dei ban kyrsiew pat ia nga ba ngan leit thiah sha ïng."

"Phin thiah kumno heit hapoh khlaw!" la phai ktien biang ki khmat. Ngin sa kyrsiew, ba phin dup leit thiah suk sha la ïng."

Kumta kein, uta u briew u la leh man la ka sngi. U mih dang step phyrngap kum u ban leit rep baroh shi sngi. Hynrei tad shu poi ha kata ka jri, u wah la ki khmat bad u thiah haduh shiteng sngi. Bad u tang shu lah bam ja sngi, u thiah pat haduh ban da jan sep ka sngi. U poi sha ïng haduh ban da dum ngaiñ.

Kumta ki Khmat jong u ki la shakri bha ia u kumba u la kwah.

JINGKILAN No. 5. U Jaipdeh u leh aiu tang shu poi ha lyngkha? Ha trai kaei u thiah? Hangno u wah ia la ki khmat? U bthah aiu ia ki shuwa ba un thiah? Ki shakri bha ne em ia u? Ki sngewbha ba un sngaid ne raikhoh? Balei ki kyrsiew ia u shuwa ban sep ka sngi?

LYNNONG 6

U THLIEM KHLEM KHMAT (II)

Ynda la dap bun sngi, ki tyngab na kylleng ka Ïew Ksiar ki la sdang ban ia wan boi ha kata ka jaka, namar ba ki ioh puh soh khaw ja na ki sla song ja uta u jaipdeh.

Te ha kawei ka sngi, kawei ka tyngab, ka la leit dem, kumno re kumno ha kata ka tnat jri ba uta u jaipdeh u la wah la ki Khmat. Ka tad shu iohi liak, ka la her, ka la puh, bad ka la nguid klak ia ki.

Ha kata ka sngi uta u alhia u la ioh thiah haduh ban da sdang dum. Ynda u la khriat bad u la thngan, u la kyndit bad u la sdang ban mai ia la ki khmat kumne:

"Ko Khmat, balei phim kyrsiew ia nga? Nga la khriat bad nga la thngan. Phi la leh khlem akor shibun eh ia nga. Nga la thiah slem eh. Phi kiba runar bad ki bym shakri hok ia nga."

Hynrei, jarjar, ym don mano mano ruh ba phai ktien ia u, mynta ka kynti.

"Balei phi ia sngap mynthi kumne! Hangno phi ia don? La kren bitar u jaipdeh.

Te, kata ka tyngab kaba khreh thiah halor kata ka jri ka la jubab, kumne:

"Ak-ak ïw! U Jaipdeh! Ak-ak ïw! U Khlemrain! U ap bam sa na ka kynthei kaba pli. Kum me une u jaipdeh mem bit shuh ban long briew ha pyrthei. Naduh mynta men iaid khlem khmat baroh shirta. Nga la nguid ma nga ia ki khmat jong me."

Te, uta u briew u la sngewsih bad lehraiñ eh. U la duh la ki khmat bad u tur ruma ia ka maw ka dieng kat sha ba kynduh, bad katba nangiaid ki sngi ki taiew u la nangrit nangrit haduh ba un da kylla thliem.

Ynda u la rit bad sniew briew kumta, u la ong kumne: "Naduh mynta, ngan kjit da ka snam ki lai phew mrad katba nga dang im bad ngan lait na ka trei shitom baroh shirta."

Naduh kata ka por, u thliem u rieh sha khap ki ñiut ki ñier bad u ap thap ia ki briew bad ki mrad ba un ioh kjit snam.

JINGKILAN No 6. Balei ki tyngab ki boi ha trai ka jri ? Kaei kaba la nguid ia ki khmat u Jaipdeh ? Ynda u la kyndit u la mai iano ? Ka tyngab ka la jubab kumno ia u ? Balei u Jaipdeh u kylla thliem ? U thliem u bam da ei ? Hangno u thliem u rieh barabor ? Daei ki pyniap ia u thliem ?

LYNNONG 7

KI LYNGKHA KBA

"Ko hep Plin, ale ngin ia leit kai sha kitai ki lyngkha kba ba itynnad. Ka sngi ka shai sngur bha, ka bneng ruh ka rang bad ka lyer ka beh sngewtynnad hir hir. Ka lyiur bad u slap ki la wai bad ka por synrai ka la poi."

"Nga da sngewbha eh, ko kongthei, ban ia leit kai bad phi," la ong i hep Plin. "Hynrei ngi dei ban leit pan shuwa na i mei ioh im phah kumno kumno."

Kumta kine ar ngut shi para, i hep Suna bad i hep Plin, ki la ia leit kai sha lum ha kata ka sngi.

Ki la ia poi ha kawei ka pynthor kba kaba heh, harud ka wah Syntu Ksiar. Ki la iohi aiu hangta?

Ki la iohi ia u kba keiñ, une shu nep byrnep, u la soh haduh bym paw khyndew shuh, sa tang u kba suda hin-ly-hin.

Ki la iohi ia ki nongot kba ba ki ia ot pynstet da la ki rashi ba nep bad ba ki ia teh song lymbung lymbung ia u kba.

Ki la iohi ba ki shoh kba bad pynher stait.

Ki la iohi ia ki briew ba ki kit ia u kba ha ki khoh bad ki byrni, bad ba ki ia iaid stet bran bran sha la ïng.

Ki la iohi ia ki trai lyngkha ba ki ia kmen bad ia rkhie sngewbha, bad ba ki khmat jong ki, ki i dap da ka jinghun bad jingsuk suda.

I hep Suna bad i Plin, ki la ia leit na kawei ka lyngkha sha kawei pat, haduh ba kin da la ia thait ïan bad thngan bha. Te ki nongot kba ba sbun ki la ia tyrwa ja sngi ia ki, ki da ong: "Ko hep, ale ia bam ja sngi bad ngi. Ka ja lum ka bang shibun. Peit, kine ki jyntah kiba la bun jaid sat,—bad ba shet bad ba sdieh! Ngi don ka doh syiar ka doh sniang, ki jhur, ka kharang bad ki pylleng ban ai ia phi."

Kumta ki la ia bam ja lang haduh ban da kdang bha, bad ynda ki la lah ia bam, ki la ia leit phai pat sha la ïng. Ki tang shu poi, ki la iathuh ha la i kmie ia kiei kiei baroh kiba ki la iohi ha lum, ha

lyngkha bad ha lynti. Bad i mei jong ki i la sngewbha eh ba ki la ia leh tipsngi baroh shi sngi.

Te, ha kata ka miet, ki la iohthiah bha baroh shi miet. Namar ka lyer bad ka sngi, ka jingiwbih ki syntiew, bad ka jingiaid halor ki lum bad ki them ba pyngngad ryngkat bad ka jingmut kaba khuid, ki long ki dawai pynioh thiah kiba bha tam ha pyrthei.

JINGKILAN No. 7. I Suna bad i Plin ki leit kai shano haba rang ? Ki iohi aiu harud ka wah Syntu Ksiar ? Ki nongrep ki bam ja sngi daei ha lum ? Shano ki briew ki rong ia u kba na lum ? Daei ki ot ia ki jyntang kba ? Balei kita ki khynnah ki la iohthiah bha baroh shi miet ?

LYNNONG 8

U SKAIÑ BAD U MASI KYRTONG

Uwei u Masi Kyrtong, u bam phlang sngewbha harud ka wah Dem Thring. U Skaiñ u la iohi ia u na jngai, bad u la wan dem halor ka reng jong u.

La u Skaiñ u la ap katno katno ruh, u Masi um man kren satia. U leh pynban kum bym kheiñ briew ia u. U sngap la ka sngap, bad u bam la ka bam phlang sadhai.

U Skaiñ hangta u la pisa bad um lah shah shuh khlem kren. Kumta u la kylli ia u Masi, kumne : "Ko kynum, imat phim khia mu seh, ba nga dem kat ma nga, ha ka reng jong phi ?"

"Wa ! i kynum du pleng !" ong u Masi Kyrtong. "Amai seh ! ba phin nym da kren hi myntan, tang tip ruh ngam tip te, ba phi dem ha ka reng jong nga !"

"Kumta pleng, phi sngew shaphang jong nga!" la kren iam rem u Skaiñ ; bad u la her thiaw da ka jingsngewdiaw, bad u la leit ban buhrieh ia lade shapoh ki ñiut ki ñier.

JINGKILAN No. 8 U Masi u bam phlang harud ka wah aiu ? U Skaiñ u dem ha kano ka bynta jong u Masi ? Mano ba kren nyngkong, u Skaiñ, ne, u Masi ? Balei u Skaiñ u buhrieh ia lade?

LYNNONG 9

KA MIAW JONG NGA

Miaw, miaw, miaw ! Haei sha mei ka miaw jong nga ?

Ka miaw jong phi ka don ha kper. Katai ei, ka dem kai halor u phlang. Kan sa wan sa shiphang. Balei phi wad ia ka ?

Nga wad ban ai dud ia ka khyndiat. O ! katai-tai nga la iohi. Peit peit kane ka la wan. Ka la mareh sha kamra pdeng. Kane ka la wan pat sha nga. Peit ka synrud ieit da la ka met bad u tdong ha ki kjat jong nga.

Nga thum ia ka ha ka pneh jong nga bad nga syrpud ieit mian-main ia u shñiuh ba jem mop-mop jong ka. Ka don u shñiuh uba itynnad. U long uba jlih plin-plin. U ni bad u jem kum u 'sai rusom.

Ngan ai dud noh ia ka. Ka bang eh ia ka dud. Ka la jliah lut phoiñ ia ka na ka piris. Ka i um bad i phuh ka khmat haba ka kdang.

Mynta ba ka la kdang, ka la mareh ban leit shong halor ka syngkhlieh. Sa shiphang kan sa khapbrip ki khmat bad kan sa iohthiah lyngngai. Phi iohsngew ia kata ka jingriew khur-khur ?

Ka kynkhor kumta, haba ka suk bad ka syaid. Bunsien haba nga thum ia ka, ka khapbrip ngaiñ ngaiñ la ki khmat. Ka leh kumne barabor haba ka suk bad sngewtynnad, bad haba ym don ba pynwit ia ka.

Ki khmat jong ka ki phyrnai haba dum. Ka lah ban iohi kumjuh mynmiet bad mynsngi. Ka long kaba nep ki khmat bad kaba iohsngew shkor bha. Tang shu khih throt i khnai, ka rah dngang la ka khlieh bad ka pynshah la ki shkor. Ka sngewtynnad eh ban thap ia ki sim rit. Shuwa ba kan kynrup, ka dem ha khyndew bad ka talain la u tdong. Ka leh thik kum u khla. Haba ka thap eiei, ka par sor bad phim iohsngew haba ka iaid. Ki tyrsim jong ka ki nep : ka pynran ia ki haba ka iaid ; bad ka pynmih ia ki haba ka kynrup ne ksam eiei.

Lada ngi ieit bad sumar bha ia ka miaw, kan shakri ia ka ïng ka sem jong ngi bad pyniap ia ki khnai. Ki khnai ki long ki mrad kiba pynwit bad kiba wallam bun jait ki jingpang nalor ba ki tuh bad pynsniew ia ki jingbam jingdih jong ngi.

Ngi dei ban leh sbun ia ka miaw, namar ba ka pyniap ia ki ñiangbshiah, ki thapbawa, ki ktiar, ki khñiang bad ki seiñ rit haba ki wan rung sha ïng jong ngi.

JINGKILAN No. 9 Phi ri Miaw ne em ha ing jong phi ? Ka leh kumno haba ka iaid shajan jong phi ? Ka bam daei ? Ki khmat jong ka ki long kiba kumno ? Ka leh kumno ia u tdong haba ka thap khnai ? Ka pyniap ia kiei kiba wan rung sha ïng ? Ngi dei ne em ban leh sbun ia ka Miaw.

LYNNONG 10

KA THRING BAD U MYRSIANG

Shisien u Myrsiang u la wer ia ka Thring ban wan bam ja ha ïng jong u ha ka step lah Ïewduh. Kaba pli de ka la leit da ka jingkmen kaba khraw. Hynrei, ka tang shu poi, u la theh lut phar ia ka syrwa kjat masi kaba u la lah phon bha ha kawei ka 'liang dieng kaba lyndhang. Kata ka syrwa ka la iwbih, bad ka Thring ka la thngan ym don pyrthei shuh.

"To keiñ, ngin ia bam noh." la ong u Myrsiang ia ka Thring.

Ka Thring ka la wieh la ka khmut ha ka syrwa bad ka la ioh tang shi jaw ar jaw na ka. U Myrsiang pat, tang shu lut ka doh baroh, u la jliah ia ka syrwa bad lap bad lap, haduh ban da lut phoiñ, bad u la kdang pdok.

"Balei," la ong u Myrsiang "phi shu wieh tiak tiak bad phi leh ngiah kumne ! Imat phim bang, mo seh ?

Ka Thring ka la shu peit da ki 'mat suh bad ka la wiat muiñ, namar kam kwah pynpaw la ka 'mat sngewsih ha u. Hangta hangta hi ka la sngewthuh ia ka buit phoilia jong u bad ka la kylliang ktien kumne :

"Ngam pat ju mad mynno mynno ruh ka syrwa kaba shngiam kat ka jong phi. Sngewbha seh 'Ni 'Siang wan bam ja kylliang sa ma phi sha ïng jong ngá ha ka step lah Ïew Mawlong. Ngan sbet da ka doh jinglat.

"Ñiuma," ong u Myrsiann, "tang ba da phon haduh ba kan da jem bha ho ! Ngan wan khlem pep." U la sngewtynnad haduh katta katta ia ka jinglui-lui kane ka kynthei.

Ka Thring ka la thaw buit kumno ban pynhiar kput ia kane ka jingleh jong u. Ka la taïar uwei u lywa uba ngiam tang katba kan phrung la ka khlieh. U tang shu poi u Myrsiang. ka la theh ia ka syrwa bad ka doh jinglat baroh hapoh uta u lywa.

U Myrsiang naduh lynti u la pyrkhat, kumne: "Lasyit, ngan bam ha ban da pyrkhing triang. Kat kata ka thngan, ngam pat ju shem mynno mynno ruh !"

Phewse, ynda u la poi, u la shem pynban da khongpong. Ka Thring ka la suh la ka khlieh shapoh uta u lywa, bad ka la bam ia ka doh bad dih ia ka syrwa baroh. I Myrsiang pat i shu jliah liap liap tang kat kaba hap bad kaba jaw na ka shyntur ka Thring.

Hangta u Myrsiang u la sngewthuh ia ka buit jong ka, bad u la bitar ia ka jingleh khlem akor jong ka ia u. U la phet soit sha khlaw khlem kren shi kyntien ruh, u da buhnud sia ban pynshitom ia ka ha kawei ka sngi.

Wat ju biria iano iano ho! lada phim lah shah ia ka jingbiria jong kiwei.

JINGKILAN No. 10. Mano ba wer bam ja ia ka Thring ? U shet da ka syrwa aiu ? Hangno u theh ia ka ? Balei ka Thring kam ioh eiei satia ? Ka Thring ka shet daei ban wan bam ja u Myrsiang ? Balei um ioh mad ia kata ka jingbam ? U Myrsiang u la sngew kumno ia kane ka jingleh ka Thring ?

LYNNONG 11

KI MASI JONG NGI

I papa i ri shibun ki masi. I sumar ia ki man ka sngi. I pyllait ia ki dang step na sem bad i ñiah ia ki sha lum ba kin bam phlang baroh shi sngi. U phlang u pahuh shibun ha ka por lyiur. Katno ki khlaiñ, ki sngaid bad ki itynnad haba ki ioh phlang bha.

Tang shu premmiet, i ñiah ia ki sha sem. I ñiew shuwa ban set ia ki, namar i sheptieng ioh ki jah, ne ioh kem u khla u suri ia ki.

I set kyrpang ia ki khun na ki kmie, bad nga ju leit iarap ia i ban pynkhlad ia ki. Ngi set kyrpang ia ki kumne, namar ngi khem dud ar sien shi sngi, janmiet bad mynstep.

I mei bad nga ruh ngi nang ban khem dud. Ngi ju iarap ia i papa haba i bun kam ch. Ki masi jong ngi ki ithuh bha ia ngi kumta kim ju kynjat ia ngi haba ngi khem dud ia ki.

Ka dud ka long ka jingdih kaba shngiam bad kaba pynbha shibun ia ka met Ka long kaba bha eh ia ki khyllung ruh. I mei i ai dud ia ngi barabor khnang ba ngin dup khlaiñ. Haba ngi ioh dud shibun ngi ju leit die ia ka ha ki para marjan. Ka sha ka bang shibun bad ka dud. Ka sha saw kam bang kum ka sha dud.

I mei i thaw khi bad makhon na ka dud. I shet shuwa ia ka dud bad i sa tong ia ka malai. Ki briew kiba kwah makhon ki wan thied na ïng jong ngi. Da kane ka rukom i mei i ioh peisa shibun man u bnai.

Nga iarap ia i papa da kaba pynkhuid ia ka sem masi man ka step, khnang ba ki masi kin nym pang bad raikhoh Ngi lum ia ka eit shi jaka ha ka pung sboh. Da ka eit masi ngi thung jingthung ha kper. Ngi rep bun jaid ki jhur ; ngi rep phan, kubi, tyrso, sohmynken, piat bad rynsun. Ka kper jong ngi ka long kaba sei soh, namar ngi ioh shibun ka sboh. Haba ngim lah pyndonkam ia ka sboh, ngi die ia ka ha ki para marjan jong ngi.

Haba ka masi ka khot ieit ia la i khun, ka shu pah, bo! bo! I pat i tang shu iohsngew ia ka ryndang jong ka, i shad, i mastieh bad i mareh sha ka. Ka masi ka ieit shibun ia la i khun. Ka pynsum ia i da kaba shu jliah. Ka dom bad ka tur da ki reng haba ki briew ki ktah ia i khun jong ka. Ngim ju pyndom ia ka.

I papa i ong ba ka masi ka long ka jingri kaba kordor eh. Na ka snieh jong ka, ki briew ki thaw synduk ne juti; ki thaw snad ne jingbat tari na ki reng ; bad na ki khnap jong ka ki ioh ia ka kom pyndait dieng. Ka sboh kaba bha eh ia u kba ki ioh na ki shyieng. Ki tylliat ia ki shyieng ha ka kor haduh ban da ni bha, hadien kata ki sa die ha ki nongrep.

Ki briew kiba ri jingri ki ioh jingmyntoi shibun. Na sem ki ioh ka doh, ka dud, ka makhon, ka khi bad ka sboh. Bun ki kmie ki kpa ha kane ka ri ki ioh pynshong skul ia la ki khun na kaba ri jingri. Ki briew ha kiwei pat ki ri ruh ki ioh spah shibun na kaba ri jingri.

I papa i ong ba nga dei ban shong skul bha shaphang ka kam rep bad ri jingri, lada nga kwah ban long uba stad bad uba ioh ja ioh dohkha lashai lashisngi.

JINGKILAN No. 11. Nangno ngi ioh ia ka dud? Balei ki set kyrpang ia ki khun masi na ki kmie? Katno sien ki khem dud shi sngi? Ki thaw aiu na ka malai? Ki ai sboh daei ia ki jhur? Ki thaw aiu da ka snich masi? Ki leh kumno ia ki shyieng ban pynlong sboh? Phi kwah ban long u nongrep, ne, u nongri jingri?

LYNNONG 12

U LUM SHYLLONG

U Lum Shyllong u long uba jrong bad uba don nam tam ha kane ka ri jong ngi. U ieng hamar pdeng ka ri, bad namar kata la ju khot ia u, "U Syiem ki lum Khasi bad Jaintia." Ha kjat jong u ka don ka Sor Shillong, ka nongbah jong ka Meghalaya.

Na kliar jong u, haba shai bha ka bneng, lah ban iohi kyndiang ia ki lum bad ki wah ha sawdong ka ri, kat sha ba ka khmat ka dang lah ban kot. Ki lum Makashang ba ithiang ki paw bha kyndiang ha ka por synrai. Kitai ki ieng shaphang shatei kum ki kynroh ba jrong bad ba skhem. La tap ia ki. tlang bad lyiur, da ka ior ba lieh phyrnai. Hynrei mynstep bad janmiet ki stem kum ka ksiar. Phi lah ban iohi ruh ia ki khlaw ba jngum bad ki lum ba kynjah sawdong ka ri. Ka lyer ba pyngngad ka beh hir hir halor jong u man ki por.

Hyndai, ki ju ong, ha kliar jong u, u shong u 'Lei Shyllong. Une u Dken Rangbah u ap phira ia kane ka ri ba ieit eh jong ngi, bad u sngewsih ym don pyrthei haba wan kiew ki nongshun ban ialeh thma pyrshah ia kine ki lum ba itynnad jong ngi. U tang shu bna ba wan ki nongshun, u riam u beit bad u spong ialade da u lyoh iong, bad u shong kulai halor u Kyllang, bad u lynthem da ki phria halor ki khlieh jong ki. Nangta u iaid sawdong sawdong ka shnong ka thaw, u da byrngem byrsit bad talaiñ lep-lep la ka waitlam leilieh. Kumta u pynher krad ia ki nongwan ialeh thma bad ki nongwan pynjot ia kane ka ri ba ieit eh jong ngi. Dei na kata ka daw ba u 'Lei Shyllong u pan jingkñia na u Khun Khasi Khara haduh mynta.

Hyndai, ki iathuh ruh, halor une u lum ki Khasi ki ioh pyniap ia u Sier Lapalang don nam. U wan kiew na ri them sha Ri Khasi ban wan mad ia u jangew kynthong u jathang kynthong ka pyrem. Ka kmie u Sier Lapalang, ka tang shu bna ba u la shah siat, ka la wan mareh sha une u lum. Ka tang shu iohi ia ka met jong u, ka la um ka dohnud hin bad ka la iam sngewsynei eh, namar ka ieit thep mynsiem eh ia la u khun phrang sngi.

U 'Lei Shyllong hamar kata ka por, u dang mih iaid kai bam lyer napoh ka krem ba u shong. U la iohsngew ia ki ktien ba sngewsynei jong ka Sier bad ia ka sur phawar ba pangnud jong ka na ka bynta la u khun. Ka jingruwai bad ki ktien jong ka, ki la pynum hin ia ka dohnud jong u. Kumta u la pyndei da u diengduh rupa jong u

halor ka met kine ki Sier baroh ar, bad mar kumta hi ki kylla umpohliew hin-ly-hin,—khyndai um tong khyndai um dih.

Dei na une u lum ruh ba ki mih ki wah ba don nam tam ka Ri Khasi bad Jaintia jong ngi.

Haduh mynta ki dang kñia ha u 'Lei Shyllong. Kim ju bit tah mluh nc pyntam ia ka doh kñia. Ki thang nc ki tep ia ka doh haba kim lah bam ha lum.

Ita i 'law shyrtong ha kliar une u lum, i long i 'law kyntang jong u 'Lei Shyllong, ia uba ki ju khot, ruh, 'U Shylluit Long.'

JINGKILAN No. 12. Ki ju khot aiu ia u Lum Shyllong? Hyndai, ki ju ong mano ba shong ha kliar u Lum Shyllong? U Ich kumno ia ki nongshun? Hangno u Sier Lapalang u iap? Kitaŀki Sier ki la kylla aiu? Balei u Sier Lapalang u wan kiew sha Ri Khasi? Ki lei ia ka doh kaba tam na kaba knia ia u 'Lei Shyllong.

LYNNONG 13

SHAPHANG KI LANGBROT

Peit kitei ki langbrot ha lum. Khmih ki iaid kynhun kynhun. Katno itynnad ba ki ia bam phlang ha ki ranab lum bad ki madan.

Ki long ki mrad kiba jemnud bad kiba shynraiñ briew. Kin her iap her im lada phin leit shang shajan jong ki. Ki sheptieng ia ki nongwei. Hynrei ki ithuh ia ki trai bad ki sngewthuh ia ka ryndang u nongap jong ki. Kim sheptieng eici ia u.

Ki langbrot baroh ki don ka juh ka dur khmat, bad kaba eh shibun ban pyniapher ia kawei na kawei pat.

Phi la ju peit bniah ia u shñiuh ba jem bad ba kdor ha ka met jong ki? Ha ka por pyrem, haba la syaid bha ka bneng, ki ju khap noh ia u shñiuh na ka met jong ki.

Ki leh kumne man ka snem. Tang shu la lah khap shñiuh, ki shad ki mastieh baroh shi sem, imat kumba ki kmen ba la law noh ia ka sopti rben bad ba khia jong ki.

Ki khun langbrot pat, ki ia pah sngewsynei shane bad shatai, ha kata ka por, ba ki ia wad kmie, namar kim ithuh shuh ia ki. Ka shim por katto katne ia ki ban ithuh pat ia la ki kmie.

U shñiuh jong ki u san kloi katta katta, bad shuwa ban poi ka por tlang, u la rben bad la jrong pat kat ban pynsyaid bha ia ki.

Ki trai ki lum ia une u shñiuh bad ki die ia ki ha ki nongkhaï. Ki nongkhaï pat ki pynkit ia une u shñiuh ha ki kali nalor ryngkew, bad ha ki jhad nalor ki duriaw sha ki ri bă jngai; bad ki die ia u ha ki nongthaiñ jaiñ. Ki nongthaiñ jaiñ pat ki sait, ki pynsad bad ki thir bun rukom ki ksai na une u shñiuh, bad ia une u ksai ki khot u sai wul. Nangta ki sa thaiñ ki jaiñ syaid bad blanket ba

itynnad da ki kor thaiñ jaiñ. Kine ki jaiñ ki long kiba kordor bad kiba rem shibun.

Ki don ki jait langbrot kiba ïar bad heh tdong. Kine ki tdong ki dap da ka khleiñ suda. Na ka khleiñ blang ki thaw sabon; bad na ka snieh pat ki thaw synduk, pla snieh bad bun kiwei kiwei ki jingdonkam u khun bynriew.

Ki don bun ki ri ha ka pyrthei kiba riewspah bad kiba im tang da kaba ri langbrot ; kine ki ri ki pyndap sai wul sha kylleng ka pyrthei

Ki ri khriat ki donkam shibun ia u sai wul; ngi ruh ha ri Khasi bad Jaintia ngi donkam shibun ki jaiñ syaid ha ka por tlang.

Ki langbrot ki long ki mrad kiba jemnud bad kiba pynmih jingmyntoi. Ka long kaba suk shibun ban ri ia ki.

Nga kwah ban ri shibun ki jingri. Ngan pyrshang ban ieit ia ki naduh mynta ba nga dang khynnah.

JINGKILAN No. 13. Ia ka met jong ki langbrot la sop da uei ? Ha ka por aiu ki khap shñuih ia ki ? Balei ki shad bad mastieh hadien ba la lah khap shñiuh ? Ki khun jong ki ki ithuh ne em ia ki ? Naei ki ioh sai wul ? Ki leh aiu ia u shñiuh shuwa ban thir ksai ia u ? Ki thaiñ aiu na u sai wul ? Ha ka por tlang ngi donkam ia ki jaiñ kiba kumno ?

LYNNONG 14

SHAPHANG U SING

La ju ong ba u Sing u long syiem ki laiphew mrad baroh. U long u mrad uba dom, uba ishyrkhei bad uba khlaiñ. Haba peit kai ia ka dur bad ia ka rukom iaid rukom ieng jong u, u ikhraw bad itynnad shi rukom. Haba bishar bha ia u na khlieh ha kjat, u don da shisha ka dur bad ka maiñ syiem maiñ ba khraw.

Ki Sing kiba heh tam ha ka pyrthei ki shong ha ki lawbah jong ka ri Africa. Ki nongleit jingleit ka pyrthei ki ong ba ki don ki Sing ha ki katto katne bynta jong ka Asia ruh, tang ba ki kham rit ban ia kito, kiba don ha ri Africa.

U Sing uba la pura bha ka jingsan, u don kumba phra ne khyndai phut ka lynter, bad ka jingjrong pat na ka khyndew haduh tyrpeng, kumba saw ne san phut.

U Sing u mih na krem ban leit wad jingbam ha ki por step bad janmiet. Ka jingkyrhuh jong u ha ki por mynmiet ka long kaba sngewshyrkhei; ki briew bad ki mrad ki phet bad ki rieh haba ki iohsngew ia u.

Wat u Myrsiang uba sian bad uba bun buit tam na ki para mrad baroh ruh, u tang shu iohsngew ia ka jingkyrhuh jong u, u phet bad u par sor sha kawei pat ka dong jong ka khlaw, namar u sheptieng ban ia shem bad u.

Haba u Sing u thngan, u dom bad u kynrup na phang kat kiba u ia kynduh ha lynti. U rynsied kynsan halor ka mrad bad u thab tyngeh da ki ksang kti ba khlaiñ jong u. Bunsien u pyniap ia ki mrad tang shisyn kynrup. U don ki tyrsim kiba nep, bad u ksam ia ki mrad da ki, kumba leh ka miaw ia ki khnai.

U Sing u don u treng uba jrong, uba sop ia ka ryndang jong u haduh tyrpeng. Ka Sing kynthei pat kam don treng. Ka met jong ka, ka kham jrong bad kham wan dur ban ia u Sing shynrang.

Ka Sing kynthei ka shong bad la ki khun ha pdeng lawbah. Ka dom bad ka runar palat eh haba ka lung khun. Ka long kaba ma shibun ban leit shajan ka krem ki Sing.

JINGKILAN No. 14. Balei ki khot ia u Sing u Syiem ki laiphew mrad ? U wad jingbam ha ka por aiu ? U Myrsiang u leh kumno haba u kyrhuh u Sing ? Kumno u pyniap ia ki mrad ? Ka Sing kynthei ka don treng ne em ? Ka Sing ka dom eh ha ka por kaba kumno ? Ka dur jong u Sing ka long kaba kumno ?

LYNNONG 15

U 'PU HYNDET

Hyndai, ha shnong arkasa, la don kawei ka briew kaba la don u khun shynrang uba lam bieit Ki briew baroh ha kata ka shnong ki tieng ia u. U Syiem bad ki Myntri ki la hukum ia ka kmie jong u ban shu set noh ia u ha ïng. Ka, namar ba ka ieit eh ia u, kam mon satia ban leh kumta. Ka la pynshet ia u khyndiat ki kpu bad ka la phah ia u ban leit sharud kawei ka wah, ka da khmih lynti ba ki nongkhaï kin kit noh ia u da ka lieng sha ka ri kaba jngai.

Haba u la poi harud kata ka wah, u la lap pynban shi kum ka tyngka pliah ba la burieh u mahajon hapoh shyiap. U la kmen haduh katta katta bad u la leit lam ia kita ki tyngka sha la ka kmie.

Tang shu poi ha ïng u la ong, "Ko Mei, shim kine ki kpu nga wan rah ba phin bam. Tang ba da shet bha ia ki ba ki dang im. Ew, kiba la eh sat !"

Ka kmie ka la shim ia kita ki tyngka bad ka la buh bha khop ia ki. Hadien katto katne taiew pat ka la shet kpu biang bad ka la phah ia u ban leit sha kata ka juh hi ka jaka. Ha kata ka kynti, u la iashem bad lai ngut ki puri kiba bha briew. U la shong kai bad ki haduh ban da jan sep ka sngi. Kita ki puri ki la sdang ban ia bam jingbam, bad ki la ia tyrwa ia u de khyndiat.

"Ew," u la ong, "bang du uta u kpu. Ngam pat dap te! Am shuh seh. Phi dang don?"

Kawei na kita ki puri ka la ong, "Ngim don shuh. Hynrei lada me dang kwah, ia, ia leit noh bad ngi shatei sha shnong ki khlur. Ngi don kyrhai ki pu hyndet hangtei. Ngin ai ia me katba me mon."

U la kmen ym don pyrthei shuh, bad u la ong ba un leit noh bad ki. Te, kawei na ki ka la ong, "Piam khak na ka syngkai jong nga; ngan rong ia me shatei sha lyndet jong ki lyoh. Khapbrip ngaiñ ki khmat ioh me syier. Men nym kren shi kyntien ruh ioh me hap. Men sngap jak haduh ba ngin da poi bneng."

Kumta ka la rong soit ia u bieit sha jrong. hynrei ha shiteng bneng u la kynmaw ia ki 'pu hyndet, bad um lah sngap shuh khlem kren. Hangta u la kylli, "Kiba heh mo kita ki 'pu hyndet?" Kita ki puri ki la mai ia u: "Wat bun ktien ioh me hap: bat shkem!" U pat um sngap satia, u shu iai kylli sa kylli pynban, la ki la mai ia u katno katno ruh.

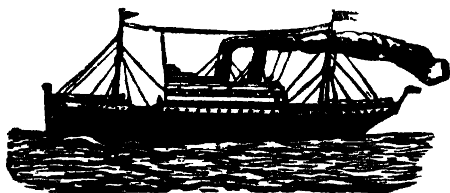
Khadduh u la ong, "Kiba heh katno kita ki kpu?—Katne!" Hamar kata ka por u la pyllait dak la ki kti ban thew ia ka jingheh kita ki kpu. Kumta de artat u la hap iar-ly-iar na shiteng suiñ bad u la iap.

U la iap namar ka jingbieit bad ka jingbymkohnguh jong u.

JINGKILAN No. 15. Ka kmie ka la pynshet aiu ia u bieit ! Shano ka la leit lam ia u ? U la shem aiu hapoh u shyiap ? U la leit lam shano ia ki tyngka ? Ki Puri ki la ai aiu ia u ba un bam ? Ka Puri ka la rong ia u shaei ? Ka ong ia u ba un leh kumno ? Balei u la hap na jrong ?

LYNNONG 16

KI LIENG BAD KI JHAD

Ki lieng bad ki jhad bah ki iaid halor ki duriaw sha ki bynta jong ka pyrthei baroh kawei. Ki iaid bad sngi bad miet khlem sangeh da ki taiew bad ki bnai.

Hyndai ki briew ki pyndonkam da ki lieng kynda, ba la pyniaid da ki lama ba la pyndait skhem ha ki lieng ban tong ia ka lyer bad ban ñiat ia ki ha sla duriaw. Hynrei kine ki lieng ki iaid suki bad ki shim por slem slem eh ban poi na kawei ka kad lieng sha kawei pat,

Hynrei, ki briew ki la shem mynta ia ki kor thymmai ban pyniaid ia ki lieng bah da ka ding bad ka jynhaw um thnam, bad ban ñiat ia ki pyrshah ia ka lyer bad ki jingat phyllung. Ia kine ki lieng bah ki khot ki jhad. Kine ki jhad ki lah ban kit ia ki mar kiba khia, bad ki donkam ruh shibun u dewieng ban pynmeh ia ka ding.

Lehse phin sngew lyngngoh ba la thaw ia kine ki lieng da ka nar kaba rben kumba ar kti ne antad. Phin kylli lehse, kumno ka nar ka lah ban per? Ka nar kaba rben ka per, namar ba la

shoh lyngknep bad pyniar bha ia ka, kat haduh ba kan kham sting ma ka ban ia kata ka bynta jong ka um halor kaba ka per.

Ki jhad bad ki lieng bah ki long kum ki ïng ba la tei bun mala sha jrong. Ha ka kamra kaba ha trai eh, ki thep ia ki mar kiba khia, khnang ba ka lieng kan nym kylla haba jur lyer bad haba ka dei ban iaid pyrshah ia ki jingat phyllung. Kine ki lieng ki long kiba khlaiñ shibun; ki tur pyrshah ia ka lyer bad ki jingat phyllung, bad u nongking u pynphai ia ki kat shaba u mon.

Na jngai phi lah ban iohi ia ki paia, ne ki rishot nar kiba jrong halor ka lieng. Ha kine ki rishot la pynpur ia ki sainar bun syrtap. Ki teh khnang ia kine ki sainar na ka bynta ki kor kit khubor lyer.

Haba ki jhad ki don ha kano kano ka jingmynsaw, ki briew ki lah ban phah khubor shisyndon da kine ki kor sha ki kad lieng kiba sha jan, ne, sha kiwei pat ki para lieng ban wan iarap ia ki.

Kine ki lieng bah ki kit bun tylli ki lieng kynda, ne ki lieng rit. Lada jia ba ka lieng bah ka ngam, ki maji ki pynhiar ia kine ki lieng rit, khnang ban khar ia ki briew kiba la ryngkoh ban jngi ha duriaw, katba ka lieng bah ka nang ngam. Kine ki lieng rit, ki shu per ha duriaw haduh ban da poi kiwei pat ki lieng bah ban iarap ia ki.

Ki don bun jaid ki liengiapom; ki don kiba per bad kiba ngam. Ki liengiapom ki kit ki tup kiba khlaiñ ban siat ia ki nongshun. Ki don ki

liengiapom kiba kit Aropleiñ. Ki Aropleiñ jong ki, ki lah ban her ha sla um bad ha suiñ, bad ki wan dem pat halor ka lieng kmie, ynda ki la dep la ki kam ban swait shane shatai.

Ki lieng kiba napoh um ki khot ki Submarine. Kine ki mih bunsien sha sla duriaw, khnang ban ai lyer thymmai ia ki briew kiba shong ha ki. Phi tip ba u briew um lah ban im slem khlem da ioh ka lyer thymmai barabor.

Ki lieng khaï ki kit tiar bad jingbam na kawei ka ri sha kawei pat. Lada khlem ki lieng, ki briew kin shitom shibun eh ha ka pyrthei. Ka bai kit da ka lieng ka kham tat shibun ban ia ka bai kit da ki kali ha ryngkew.

Ki jhad ki long kiba donkam eh ha ka por suk pyrthei, ne ha ki por ialeh thma.

JINGKILAN No. 16. Daei ki briew ki iaid halor ka duriaw ? Phi la ju iohi ia ka lieng kynda ? Balei ki donkam dewiong ha ki lieng ? Ki jhad bad ki lieng bah ki long kum kiei ? Lada ka jhad ka ngam, ki leh kumno ia ki lieng rit kiba ka kit ? Ki liengiapom ki siat daei ia ki nongshun ? Ki liengiapom ki lah ban kit ia ka Aroplein ? Phi la ju iohi ia ka Aroplein ? Ka jhad ka iaid ha duriaw: ka Aroplein ka iaid haei ?

LYNNONG 17

SHAPHANG U KHLA

U khla u long u mrad uba itriem bad uba kham dom ban ia u sing. Haba u la pura bha ka jingsan, u kham heh shibun ia u sing. Ki khla ki don ha ki bun ki ri ha kane ka pyrthei. Ha ki lawbah jong kane ka ri jong ngi ruh ki don

shibun. Hynrei ki jaid khla kiba heh tam ki dei ki 'la-thoh-khyrwang, bad kine ki kham bun eh ha ri Bengal

Ka snieh u khla ka long kaba itynnad shibun. U thoh pan baroh shiryníeng. Haba u dem ha ki 'lawbniap, ne u syaid sngi hapdeng ki phlang ba jrong, ym lah satia ban ithuh ia u, namar u ia syriem katta katta ia ki ñiut bad ki tyrkhang kiba sawdong jong u.

U khla u par, u thap, u kynrup, kum ka miaw Bad u lah ban poi hajan ka mrad khlem da pynwin ne pynma eiei ruh ia ka.

Haba u kynrup ia kano kano ka mrad, u sied stet kum ka leilieh: u dait bad u ksam khlem da pyllait haduh ba kan da kyllon iap. Katba u nang dait kumta, u kjit artat la artat ia ka snam jong ka.

U long uba khlaiñ katta katta, ba u lah ban bah bad ban ring ia u shynreh, ne, ia u masi kyrtong khlem shitom eiei ruh em. U long uba doh satar, bad u pyniap kai ia ki jingri ne ki mrad na phang, bad bun tylli katba u lah ban ioh. U sing pat um long kumta, u hun ban pyniap tang katba un bam bad un kdang. Hynrei u khla pat, um ju tip hun, u pyniap sa pyniap kai.

U sing, ki ong, u ju pynsah doh lem ia la ki para mrad, kum ia ki suri ne ki myrsiang, haba u ioh mrad heh. Hynrei u khla pat um ju tyngkai iano iano ruh em, u bam tang ialade hi.

Ki nongkyndong ki sheptieng iap ia u khla namar u long u mrad uba runar eh. Haba u don harud nong, u wan bunsien shapoh shnong bad u pyniap ia ki briew bad ki jingri jong ki. Man ba

u wan, u rong ia ki blang, ki sniang bad ki masi jong ki. Kumta ka jingdon jong u hajan shnong ka long kaba mynsaw shibun eh.

Haba ki nongkyndong ki bna ba u don u khla ha kano kano ka khlaw, ki mih lang baroh shi shnong ban beh ia u. Ki rah la ki khnam bad ki ryntieh, ki sum bad ki wait. Ki rah ki prew ding ba meh bha ha la ki kti, bad ki tem da ki tin bad ki ksing sawdong sawdong ka khlaw. Ki ong, u khla u sheptieng eh ia ka ksing bad ka ding. Kumta um banse ban phet haba ki beh ia u ha kane ka rukom.

Man ka snem ki khla ki pynshitom ia ki katto katne tylli ki shnong ha kane ka ri jong ngi. Ka Sorkar ka ai buskit ia kito kiba ioh pyniap ia kine ki mrad runar.

Ha ri India, ki briew ki ju beh khla da kaba shong halor ki hati. Ki nongbeh mrad kiba sian, kim ju leit bud dien ia u khla haba u la mynsaw, namar u dom bad u thap ban ioh kput kylliang. Kumta ki shu ap haduh ba un da iap hi.

Ka long kaba shitom ban ri bad ban pynjuh ia u khla.

JINGKILAN No. 17. Phi la ju iohi ia ka snieh khla ? Ka long kaba kumno ? U khla u ia syriem ia ka kaei ? U sing u ju pynsah doh ia la ki para mrad ? U khla u wan thap aiu sha rud nong ? Kumno ki nongkyndong ki beh ia u khla ? Ha ri India ki shong daei haba ki leit siat khla ? U khla u lei ynda u la mynsaw ? Lah ban pynjuh ia u khla ?

LYNNONG 18

SHAPHANG KA WAIT U KUI

Hyndai, haba dang hok ka pyrthei, u Kui u la phah ktien sha la ki para mrad bad ki lai phew sim baroh ban ia poi lang ha Pamlakrai. Bad u la ong ruh ia ki ba kin wan ha la ka riam ka beit kaba biang ban ia shad ia kmen sngewbha.

Baroh ki la ia poi lang khrui ha kata ka sngi ba la ia buh. U Kui ruh u la sei la ka khor ka khriam, ka riam ka beit kaba ia dei dur bad kata ka por. U la kieng la ka waitlam ha syngkai ban pynpaw la ka long ba khraw.

U la pynshong ia ki nongput nongtem baroh ha rynsan. U Risang u tem ksing. I sim Shakyllia i put tangmuri. U Dingkhied pat u thap kynshaw. Baroh sawdong pat, la lum u mrad u bym tip shuh ha kata ka madan.

Baroh ki sim ki la ia shad. Khadduh eh la shad pynwai ka Dkhoh. Ka shad pynwan dur la ka khlieh bad ka leh jyllieb artat la ki khmat. U Dkhan pat, uba nang peit siar na kyndong, u la rkhie iap ler iap ang ha ban da dam sa ki khmat.

Hamar kata ka por, wan hiar sa u Pyrthat na suiñ. U la pan kylliang ia ka wait na u Kui ba un shad, u da ong: "Sngewbha seh um ia ai kylliang ka waitlam rupa jong phi ba ngan shad mastieh. Nga la kum klet ban wan rah la ka jong. Ngan shad bad war bad war, bad tang shu lah, ngan sa pynphai noh."

U Kui, ba u kynja ba sbun, u ai. U Pyrthat de, u shad mastieh rangbah sawdong sawdong.

Hynrei kyndit kynsan u la leh bitar; u talaiñ lep lep la ka wait bad u tied bad taiñ bad taiñ haduh ba ki la sheptieng bad phet lut baroh ki laiphew sim ki laiphew doh. Ynda u la iohi ba ki la ia phet lut baroh, u la kynting soit sha sahit bneng; bad u rieh ia lade ha pdeng ki lyoh.

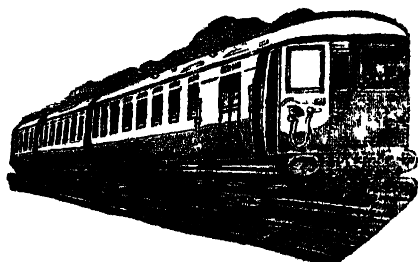
U Kui uba pli u la kyrpad bunsien ba un wan ai noh ia ka waitlam rupa jong u, hynrei um man sngap satia. U kren beiñ bad u byrngem pynban ia uba pli man ka teng.

Naduh kata ka por, ka la don ka jingiashun kaba jur hapdeng u Pyrthat bad ki laiphew jingthaw baroh. Ki isih iap isih im ia u, bad u ruh namar ba u tip ia kata um ju kwah paw pyrthei shuh. U shu kyrhuh, u shu byrngem, u shu kyan napoh ki lyoh iong ka suiñ bneng. Ki laiphew sim ki laiphew doh baroh ki rieh bad ki phet sha krem sha kroh u tang shu kyan shu kyrhuh bad u talaiñ la ka waitlam ha pdeng ki lyoh iong haduh mynta.

U Kui pat, u buh nud sia ban ioh pat la ka wait. Te, khnang ba un ioh knieh pat ia ka na u Pyrthat, u leit khyndew shi jaka, u da mut ban pynshlei da ka shaduh suiñ bad ban kiew nangta sha ïng jong u.

JINGKILAN No. 18. Thaw sentence na kine ki ktien:—rynsan; tangmuri; thap kynshaw; leh jyllieb; peit siar; dam; kyan; talaiñ; byrngem.

Spel ia kine ki ktien kynnoh:—ka mrad ka mreng; ka sim ka doh; ia wan ia leit; ka riam ka beit; ka shad ka kmen; ka dur ka dar; nongput nongtem; ka ksing ka lama; madan madiah; khadduh khadwai; iap ler iap ang; u beiñ u khoh; byrngem byrsit; isih iap isih im.

LYNNONG 19

SHAPHANG KA REL

Peit ia ka dur jong ka rel. Ha khmat eh phi iohi ia ka enjin. Ka jingriew jong ka enjin ka long kaba jam katta katta ba lah ban ioh sngew ia ka naduh na jngai. Ka siaw shuwa ba kan mih bad shuwa ba kan rung ha kano kano ka shnong.

Ka rel ka stet bun shah ia u kulai Don ki rel kiba stet bad don pat kiba kham suki. Don kiba march palat ia ka hynriew phew mail shi kynta.

Ka rel ka iaid da ka jingtan jong ka enjin kaba ha khmat eh. Namar kata ka daw, ia ka enjin la ju ong ba ka long kum "*U Kulai Nar.*"

Ka enjin ka iaid da ka jingtrei jong ka jynhaw um thnam. Hynrei, khlem u dewiong bad ka ding pat, ngim lah ban ioh um thnam. Kumta ka rel ka donkam shibun u dewiong.

Kawei ka enjin ka lah ban ring haduh ar phew lai phew tylli ki kali. Kawei kawei ka kali ka long kum ka kamra kaba kyrpang. Man ka

kali ka don la ki jingkhang bad jingkhangït. Kine ki kali ki long syriem kum ki synduk kiba don ki shalyntem nar. Lah ban bteng bad ban dkhat ia kine ki kamra rel katba donkam.

Ka rel kam lah ban iaid halor surok kum ki kali kulai ne motor. Ka shu par halor ki nar ba la siang arliang. Ki pún ia kine ki nar baroh shi lynter lynti ha baroh ar liang ka surok rel. Ki shalyntem jong ka enjin bad ki kamra rel ki iaid nalor kine ki nar.

Haba ki thaw ia kine ki lynti rel, ki ialeh katba lah ban pyniaid ia ki na ki jaka kiba madan bha. Haba ki ia kynduh ia ki wah rit bad ki wah bah, ki tei ki jingkieng kiba skhem na shiliang sha shiliang, bad ka rel ka mareh khlem leilei nalor jong ki.

Teng teng ki dei ban pom lynti napdeng ki lum. Haba kumta, ki sam lyngba ia ki na shiliang sha shiliang phlait Ki don teng teng ki jaka kiba jlan kum kine. Ka dum tliw tliw ha kine ki lynti wat ha ka por shiteng sngi. Kine ki lynti ki long kiba khim shibun.

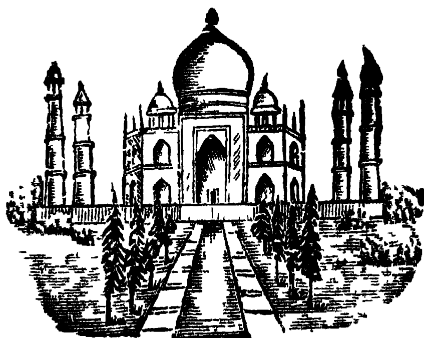
Ka rel ka sangeh ha man ki shnong ban kit ne pynhiar ia ki nongleit jingleit. Ki briew ki dei ban ap lypa ia ka rel ha ki jaka sangeh shuwa ba kan poi. Ka tang shu poi, ki briew ki hiar bad ki kiew khlem pynlat por eiei. Man la u briew u dei ban da thied tiket. U don u nongai tiket ia ki briew kiba rung kiba mih baroh.

Tang shu biang ka por, ka rel ka siaw ban maham ia ki briew shuwa ba kan iaid. Ki nongleit jingleit ki kaweh kti na ki jingkhangït ia la ki lok haduh ba kin da lyngngop.

Ka rel kaba nyngkong eh la thaw ha ka snem 1830 da u George Stephenson, u briew uba na kawei ka nongrit ha ri Bilat.

Haba ngi iohi ia ka rel, ngi dei ban kynmaw ia une u briew uba stad, uba la leh haduh katne ban pynsuk ia ka iaid ka ieng bad ka khaï ka pateng u khun bynriew shi tyllup ka pyrthei.

JINGKILAN No 19. Ha khmat eh jong ka Rel ka don kaei ? Balei ki khot ia ka enjin 'U Kulai Nar' ? Ki pun daei ba kan iaid ka Rel ? Ki thaw daei lyngba ki wah rit bad ki wah bah ban iaid ka Rel ? Balei ki pynpei lyngba ia ki lum ? Kaei ka kyrteng jong u briew uba shem ia ka rel ? Ia ki kor jong ka Rel ki pyniaid daei ?

LYNNONG 20

SHAPHANG KA TAJ MAHAL

Ka Taj Mahal ka long ka jingtei kaba donnam tam ha ri India bad ha ka pyrthei hi baroh kawei. Ka long kawei na ki hynniew tylli ki jingphylla kiba don ha ka pyrthei.

La tei ia ka da u Shah Jehan, uwei na ki Patsha kiba khraw tam ka ri India.

Une u Patsha u la shong kurim ia kawei ka nong Persha kaba kyrteng ka Mum Taj Mahal. Ka la long kawei na kiba bha briew eh ha kata ka por. Ka la shong suk shong saiñ ha ïng syiem ha ka nongbah Delhi. Hynrei, ynda la dap kumba khadsaw snem, ka la pang jur eh bad ka la don ha tmier ka jingiap. Te ka la khot ia u Patsha bad ka la kyrpad ia u ban tei mot u ban pynsah nam ia ka ha pyrthei. U ruh, namar ba u ieit eh ia ka, u la kular ban pyndep ia ka jingkwah jong ka. Hadien kata ka la iap.

Nyngkong eh u Shah Jehan u la tei ia ka shawrot kaba jrong bad kaba heh, bad u la siang ia ka madan jong ka da ki maw marbl suda.

Ha ki dong jong kane ka shawrot, u la tei saw tylli ki paia marbl kiba jrong bad pyllun. Hamar pdeng kane ka shawrot pat, u la tei ka kamra pdeng kaba heh bad u la sop ia ka da ka tnum kaba pyllun.

Sawdong kane ka kamra pdeng la don kiwei pat ki kamra rit kiba don bun ki lynti khim, ki jingkhang bad ki jingkhangït.

Ki don bun jaid ki jingoh shrong bad ki jingmut dur ba la trei ni haduh katta katta da ki maw marbl suda. Haduh mynta ki riewstad ka pyrthei ki lyngngoh ia ka jingstad bad ka jingtbit ka kti ki riew hyndai.

Ka jingtei hi baroh kawei ka shu i thymmai sah: ka i kumba dang shu lah tei ia ka kumba dang mynhynnin. Bad ka i kumba la shu tei ia ka tang da uwei u maw marbl.

Ka la shim por haduh lai phew snem ban pyndep ia ka, bad ka la lut haduh kumba lai phew lak tyngka. Ka ri India jong ngi ka la long kaba riewspah eh ha kita ki por.

Ynda u Shah Jehan u la iap, la tep ia u ha kane ka jingtei ba itynnad ryngkat bad ka tnga ba ieit eh jong u.

Haba phi pyrta jam ha pyrshah kane ka jingtei, ka jingsawa ka ngam bad ka kiew artet artet shaduh ka tnum pyllun kaba phi iohi ha kane ka dur. Bad katba ka nang kiew kumta, ka nang sawa nang sawa jam.

Ynda phi la rangbah lashai lashisngi, bad lada phi la ioh lad ban iaid kylleng ka ri India, phi dei ban leit jngoh ia kane ka jingtei kaba phylla eh. Haba phin peit ia ka, phin i ia ka kum ka tusbir ha ka jingphohsniew.

JINGKILAN No. 20. Kaei ka Taj Mahal ? Mano ba la tei ia ka ? Kaei ka kyrteng ka tnga u Patsha ? Ka kwah aiu na u shuwa ba kan iap ? Katno snem ka la shim por ban tei ia ka? Da ki maw aiu la tei ia ka ? Hangno la tep ia u Shah Jehan ? Ka jingtei ka i kumno haba peit ia ka ?

LYNNONG 21

SHAPHANG U SING TYMMEN

Uwei u Sing Tymmen uba la sdang duh bor bad khrew ka met ka phad, u la pynbna sha ki laiphew mrad baroh ba u pang, bad ba ki dei ban wan jngoh ia u ha krem jong u. Hynrei kat kiba wan jngoh ia u, u la pyniap bad bam suk ia ki hangta ha krem.

Khadduh khadwai la leit u Myrsiang. U Sing u tang shu iohi ia u, u la ong: "Ko Um 'Siang nga la khmih lynti ia phi la slem. Shano keiñ phi jah? Nga da kwah haduh katta katta ban ia shong kai bad phi. Jaid phi u 'riew shang 'riew iaid pyrthei, bad u 'riew stad 'riew shemphang, phi don eiei hi ban iathuhkhana shaphang, ka pyrthei ka mariang. Ale, seh da rung shapoh, ba nga sngew kynjah eh te wei briew."

"Ngam da rung shuh phi 'Pa 'Yiem," la jubab u Myrsiang. "Namar ba nga kyrkieh bad ba ngam da sngewshait bha ha kine ki sngi. To tang ba nga la iohi ia phi nga la hun. Nga shu wan tang tiak tang ban kitbok ia phi ba phin koit phin khiah krat noh. To ho, nga la leit!"

"Wa"! la ong u Sing Tymmen. Balei phim da rung? Baroh kat kiba la wan kitbok ia nga ki da rung shapoh, hynrei tang ma phi uba da leh khyllah. Phim iohi kito ki dienjat ha khmat krem? Baroh ki da ia wan khublei ia nga."

"Nga mut, nga iohi keiñ Pa 'Yiem kynrad!" la jubab u Myrsiang. "Kine ki dien rung kiba la syrtap ym don jaka shuh; hynrei ngam iohi satia kawei ruh ka dien mih pat shabar! Nga uba rit bor te, lah ka tieng phi! Khublei ho!"

Kumta u Myrsiang uba sian u la phet noh soit sha khlaw, u da sammut ym don pyrthei shuh ba u la lap ia ka buit sianti sniew u tymmen.

Naduh kata de artat u pah haba u poi kynmaw ia ka buit sianti u Sing Tymmen: "*Kia-hu-wa*! *Kia-hu-wa*!" "La jia aiu? La ja aiu?"

JINGKILAN No. 21. U Sing tymmen u la pynbna aiu sha ki laiphew mrad ? U leh aiu ia ki mrad kiba la wan jngoh ia u ? U la khroh kumno ia i Myrsiang ? Balei im treh ban rung shapoh ? Thaw sentence da kine ki ktien :—wan tang tiak, kitbok, khiah krat, sammut, syrtap, khyllah.

LYNNONG 22

SHAPHANG KA THAD LASKEIÑ

Ka Thad Laskeiñ ka long kawei na ki pung kiba itynnad tam ha ka ri Jaintia. Ka don shaphang ka diang na ka lynti bah haba leit na Shillong sha Jowai. Ka long tang kumba san mail na Jowai.

U briew uba la tih bad uba la seng nyngkong ia ka u long u Sajar Nangli. Ki briew ka ri Jaintia ki sngew sarong ban kynmaw ia ka kyrteng jong u. U la long u nongsynshar bad u khla wait uba donnam eh ha ka por jong u. U la ieit bad shakri hok ia la ka ri baroh shi rta.

Kane ka pung ka long kaba sawdong. Harud jong ka ki don ki dieng kiba itynnad. Baroh sawdong jong ka ki don ki lum rit, ki madan phlang bad ki lyngkha kba. Ka long ka jaka kaba pyngngad bad kaba sngewtynnad eh ban shong kai.

Ki don bun jaid ki dohkha ha kane ka pung. Ki han bad ki radha khlaw kiba na ka wah Myntang bad ka wah Umngot ki wan barabor ha kane ka pung, tlang bad lyiur. Ki dohkha ki kynthih bad ki bam ia ki syntiew dieng 'tiewsaw kiba hap shapoh um ha ka por pyrem. Ha ka por synrai ki phuh bun rukom ki 'tiew dieng harud kane ka pung.

Ki blang bad ki masi ki bam phlang kyrhai harud ki hali sawdong kane ka jaka. Ki khynnah sharai masi ki rah ki ryngwiang bad ki khwai dohthli baroh shisngi. Ki nongsiat sim ki rah la ki suloi bad ki siat lyngdkhur ha ki 'law kseh. Ki khlieng ki her ha suiñ sawdong sawdong kane ka pung. Na jan ka pung ki khie ki sim Di-di-diaw bad ki her sha jrong ban jngoh kai ia ki nongleit jingleit. Hangne hangtai pat ngi iohi ia ki mawbynna ba la pynieng da ki kpa tymmen jong ngi naduh hyndai.

Ka long ka ri kaba sawang bad kaba itynnad eh. Ki nongleit jingleit baroh ki sngewbha ban shong thait hajan kane ka pung. Ka lyer pyngngad ba beh hir hir ka ñiad ia ka syep ka syar ki nongkit jingkit haba ki shong thait ban dih um hangne. Bad haba shai bha ka bneng, lah ban iohi ia u lum Shyllong na kine ki madan.

Une u Sajar Nangli uba la tei ia ka, u la long u Lyngskor ka hima u Syiem Jaintia ha kata ka por. Hynrei u Syiem u la bishni ia u namar ba ki briew baroh ki ieit bad burom eh ia u.

Ha kawei ka sngi u Syiem u la khreh kawei ka jingkhawai kaba khraw. Bad ha kata ka jingkhawai, u la khreh ruh ban pyniap ia u Sajar bad ki nongbud nongrap jong u baroh. Hynrei, kawei ka tymmen kaba la ieit eh ia u, haba ka la ioh sngew wer-wer ia kata ka buit runar, ka la leit iathuh ha u Sajar bad ka la maham ia u ban leh sian ha kata ka jingkhawai.

Tang shu tip ia kane, u Sajar u la phet kyrkieh noh nangta lem bad ki nongbud jong u

baroh. Bad u la leit shong khyndiat por ha ka madan Thad Laskeiñ.

U tang shu poi hangta, u la hukum ia la ki briew ban law ia ki sai siej na ki ryntieh jong ki bad ban tih pung da ki tdong ryntieh. Ynda ki la lah tih u la hukum ia ki ban khung mar shi kieng jain ka khyndew bad ban kynton ia ka sharud. Na kata ka daw la khot Thad Laskein ia kane ka nan u Sajar haduh mynta.

U Syiem Jaintia u la bitar eh ia u, bad u la phah shipai ban leit beh noh ia u nangta. Kumta u la dei ban phet iap noh lem bad la ki briew sha Burma.

Shuwa ba un jam sha shiliang ka wah Kupli u la iam pangnud katta katta, namar u la tip ba um lah shuh ban wan phai pat sha la ka ri kaba u ieit eh thoin thoin.

Ki don bun kiwei pat ki pung kiba u la tih ha ri Jaintia shuwa ba un phet sha Burma. U la long u briew uba sian, uba stad bad uba ieit eh ia la ka ri.

JINGKILAN No. 22. Kaei ka Thad Laskein ? Mano ba la tih ia ka ? Don aiu ha kane ka pung ? Sawdong jong ka ki don kiei ? Balei u Syiem Jaintia u shun ia u Sajar ? Daei ki paid jong u ki tih ia kata ka pung ? Kaei ka jingiapher hapdeng ka pung bad ka nan ? Shaei u Sajar u la phet lem bad ki paid jong u ?

LYNNONG 23

U 'LEI UM BAD U NONGTHOH DIENG

Hyndai, ha kawei ka nongrit kaba hajan ka wah Khri, la don uwei u nongthoh dieng uba duk. U pynngat dieng man ka sngi ha khlaw da u sdie jong u. Bad man ka janmiet pat, ynda u la lah thlieh lah pharia bha, u la leit tyrwa die dieng iap ha shnong.

Ha kawei ka sngi katba u dang pynngat dieng kumta harud ka wah Khri u sdie jong u, u la sloit na ka sping bad u la hap shapoh thwei. Bad namar ba kata ka thwei ka jylliew than um iohi shuh ia u. Hangta u la khuslai katta katta, namar ba um nang jngi ne ngam um. Kumta u la duh jingkyrmen ban dang ioh pat ia u.

U la shong kum u bieit hangta harud wah, bad u la sdang ban iam bad ban ud sngewsih jam ia la ka nusip jot, namar khlem uta u sdie um lah trei jingtrei shuh.

Te, u 'Lei Um uba shong ha kata ka thwei, u la wan iaid shajan jong u bad u la kylli ia ka daw balei ba u la iam kthang katta katta. Uta u nongthoh dieng u la jubab: "Ko kynrad, ki khun bad ka tnga ba ieit jong nga kin sa iap thngan. U sdie jong nga u la hap shapoh um, bad ngam nang jngi satia ban leit shim ia u. Nga long u briew uba duk, bad ngam don peisa ban thied da uwei pat."

U 'Lei Um u la sngewsynei ia u bad u la ong ia u ba un ap hangta shiphang. Kumta u la law jain bad u la ryngkoh shapoh um. Hadien katto

katne por, u la wan sei da u sdie ksiar. bad u la kylli. "Une u dei u jong phi?"

"Em," la phai ktien u nongthoh dieng, "um dei." Kumta u la ngam biang shapoh um, bad u la wan sei pat da u sdie rupa.

"Une u dei u jong phi?" la kylli pat u 'Lei Um. Hynrei uta u nongthoh dieng uba hok, u la ong : "Em. uto ruh um dei! U jong nga, u sdie nar."

U la ngam pat sa shisien. Ha kata ka kynti u la wan sei da u sdie nar.

"Uto te la dei u jong nga !" la pyrta jam uta u nongthoh dieng da ka jingkmen ka bym lah ong shuh.

Uta u 'Lei Um u la sngewbha eh ia ka jinghok jong u, bad u la ai ha u ia u sdie jong u bad ia kita de ar ki sdie ksiar bad rupa.

Ynda u la poi ha shnong u la iathuh ha la ki lok ia kata ka jingjia ba phylla. Bad ki briew ki la ia wan boi ha ïng jong u, ki da ia kylli tohkit kumno u la ioh ia kita ki sdie kiba phylla. U ruh u la ia thuh ha ki ia kaba la jia baroh.

Hynrei, ha pdeng kita kiba la ia wan, la don uwei u briew uba lalot spah eh. Une u la kut jingmut ban leit pyrshang lem la ka nusip ha kata ka thwei.

Kumta, ha ka step kaba bud u la mih la dang step phyrngap na la ïng, bad u la leit sha kata ka jaka. Tang shu poi u la pda la u sdie jot shapoh thwei bad u la leh myniam sngewsih baroh shistep "Waw, ka apot sepsngi aiu kum kane ia nga!"

Tang mar kumta hi, u 'Lei Um u la mih bad u la tyrwa ban iarap ia u. Te uta u lalot spah u la ong : "Khublei shi hajar nguh ia phi, ko Kynrad. Nga la kum pynhap la u sdie hangne hapoh thwei, bad ki khun jong nga kin sa iap thngan. Daei pat ngan bsa ia ki haba ngam don sdie shuh ban trei kumne. Nga long uba duk bad ngam don peisa ban thied bujli."

U 'Lei Um u la ngam bad u la wan sei da u sdie ksiar bad u la kylli : "Une u dei u jong phi?"

"Haoid, ko Kynrad, u dei u jong nga," la pyrta kloi lan uta u lalot spah. U la kmen ym tip briew shuh bad u la kner la ki kti ban shim ia u

Hynrei, uta u 'Lei Um u la peit bitar bad u la ong, "Me, u khun ka lalot spah khlemrain ! Ngan pynshitom ia me namar ka jingthok jong me. Ngan nym ngam shuh ia u sdie jong me ; un mat sah hangto !"

U la pda biang shapoh thwei ia uta u sdie ksiar; bad uta u 'Lei Um ruh u la jah ngaiñ na khmat jong u.

Uba hok bad uba pop ki ia ioh la ka nong ka nong. Da kynmaw bha ho hep ia kane ka parom.

JINGKILAN No. 23. Thaw sentence da kine ki ktien : pynngat ; thlieh ; pharia ; ngam khlieh ; nusip ; kner ; lalot ; jngi ; leh myniam. Balei u Nongthoh dieng u la iam ? Mano ba wan iarap ia u ? Katno sien u 'Lei Um u la ngam? U la sei u sdie uba kumno nyngkong, bad uba lai ? Katno tylli ki sdie u la ai ia uba hok ? U la iarap ne em ia uba thok? Uba thok u la ioh pat ne em ia la u sdie ?

LYNNONG 24

KA POR IAID KAI

Ale, ko hep, ngin ia leit kai noh sha madan. Ka sngi ka la jem bad ka bneng ka khuid bha mynta ka janmiet. Peit kitai ki madan phlang ba jyrngam ka pyrem ki ap ia ngi. Ia ngin ia mih kai noh shabar. Ka lyer kaba ngi la bam baroh shi sngi hapoh ïng kam bha shuh. Ka pynkhia bad pynshoh samthiah ia ngi. Katta, ki lok jong ngi ki la ap ia ngi.

Ia ngin ia ryngkoh, ia hai, ia beh iaw, ia thap khlieh, ia ryngkang shrieh, ia ring saityllai, ia kynjat bol, ia skip bad ia soh kyriat ha madan haduh ban da jan dum. Bad tang shu lah ialeh kai ngin ia wan bran bran sha ïng.

Peit kine ki syntiew jong ngi ki la sdang shylluit. Sa khyndiat sngi kin sa bthei na ki sop bad kin sa phuh itynnad.

Peit kine ki masi ki bam phlang hajan lyngkha bad ki langbrot pat ki ia dem kai ha madan.

Ngin kheit kine ki 'tiew tyrkhang bad ki 'tiew khmat paro ynda ngi wan phai la shibit ba ngin buh itynnad hapoh ïng.

Katno nga sngew sting ka met ka phad hadien ba ngi la iaid kai kumne. Ka la her baroh ka jingsngew khia bad shoh samthiah.

Sngap kita ki saro ki ruwai halor siej shuwa ba kin thiah. Peit ki lyoh ba puh lyngkha ka miaw ki la sdang ban kylla rong ksiar ba ka sngi kan sa sep.

Ki sim, ki khlieng bad ki tyngab ki her sha la ki skum. Ki blang ki masi ki wan phai sha la ki sem.

Ki nongthoh dieng bad la ki dieng iap ki iaid stet ban poi kloi sha la ïng. U nongrep u la wan ñiah la ki masi sharud shnong, bad u ksew jong u u bud nadien jong u.

Kitai ki kber ki mih na khyndew bad ki her sngewbha ha suiñ. Khmih ki khynnah bad ki rangbah ki ia mareh ban kem ia ki. Imat ki dei ki nongkhwai dohkha. Peit ki sim bad ki tyngab ruh ki kem bad ki bam ia ki.

Kine ki ñiang bading ki her shajan jong ngi. Ia ngin ia kem ia ki.

Ka la dei ka por ba ngin ia leit noh sha ïng ba ngin set la ki syiar, ki blang bad ki sniang. I papa i la jan wan na lum. Bad i mei ruh i la thait ha ıng. Ia ngin leit iarap jingtrei noh ia i khyndiat.

Tang shu lah bam, ngin sait ngin khlieng, bad ngin khreh kot khreh sla baroh shi para.

Ngi dei ban long kiba stad, kiba smat, kiba sting bad kiba tipsngi.

JINGKILAN No. 24. Spel ia kine ki ktien pynbud :— ka ksiar ka rupa; ka khlieng ka tyngab ; ka sim ka doh ; u ngap u lwai ; ka reng ka ngap ; ka dohkha ka dohpnat ; ka leit ka wan ; ka shong ka sah; ka kren ka khana ; ka trei ka ktah ; ka rep ka riang ; ki syntiew ki skud ; ka kper ka phrah ; ka ding ka theh ; ka sniang ka syiar ; ka blang ka masi ; u kni u kpa.

LYNNONG 25

SHAPHANG U NONGREP (I)

U nongrep u long u briew uba smat bad uba sting ka kti ka kjat bad uba khlaiñ ka met ka phad. U khie dang step phyrngap bad u khreh u khrum ban leit sha lyngkha.

Ynda u la lah bam lah dih, u shim la u mohkhiew bad u kieng la ka 'nupbah ban mih na la ïng. Ha ka pla u thep ka ja song bad u klong um. U bat kynrot la ka wait ha ka kti. U pom ia ki ñiut ki ñier kiba wit ha lynti.

Baroh shi sngi u puh u daiñ ha lyngkha. U tih ia ki khap bad u kynton ia ki stiar. Ynda la dap shiteng sngi, u shongthait ha sem lyngkha bad u bam ja sngi. Nangta pat u trei haduh ban da jan dum.

Um sheptieng ia u slap, ka sngi bad. ka lyer. U kan sia ha la ka kam. Ym don ba pynbor ia u; u trei hi da la ka mon sngewbha.

U don shi jur ki silur. U ñiah ia ki dang dum sha lyngkha. Tang shu shai byrngut byrnget, u pynhiar ia ki ha pynthor. U wah ha ryndang jong ki ia ka lyngkor. U bat skhem ia u kynta lyngkor, da une u pynphai ia ka kat sha ba u mon. U shon ia ka phar, ne ka nar kaba ha tdong lyngkor shapoh khyndew, bad u pyniaid ia ki masi sha khmat.

Kumta u lur bad u tar ia ka khyndew haduh ban da ieng ka sngi. Ynda u iohi ba ki masi jong u ki la thait bad ki la thngan, u pyllait ia ki ban bam phlang ha lum haduh ban da kem iong reiñ.

U ieit bad u sumar eh ia la ki masi, bad um sngewbha ba kin raikhoh. U ai mluh bad u phlang ba kin bam man ka sngi. Kumta ki ieit bad ki sngewbha eh ia u.

Ynda u la pyllait ia ki masi, u hiar biang ia lade sha lyngkha. U weng ia ki maw na pdeng ki hali, bad u khmih ba ki dieng ki siej kin nym pynwit ia ki nur um.

Ynda la janmiet, u leit sha kawei ka phud wah kaba khuid, bad hangta u sait la u mohkhiew bad ka wait.

U sum kjat, u bta khmat bad u ñiad ia ka syep ka syar kaba la theh na ka met jong u baroh shi sngi. Tang shu lah, u kieng la ki tiar ki tar bad u lum dieng iap ban kit sha la ïng.

Nangta u ñiah la ki masi sha sem, bad u iaid ia siaw artat artat lynti haduh ban da poi shnong.

Um ju pyndum la ka khmat, ne pynkhuslai ia lade. Namar u tip ba ka jingtrei shitom jong u kan wallam ka bainong ia u ha kaba kut jong ka snem.

U long u briew uba koit uba khiah, namar u ioh ia ka sngi ka lyer bad u trei u ktah da la ka mynsiem bad ka mon sngewbha.

JINGKILAN No. 25. U Nongrep u long u briew uba kumno ? Tang shu khie u leh aiu ? Daei u pynlur ia ka lyngkha ? Katno tylli ki masi ki ring ia ka lyngkor ? Ynda ki la thngan u leh kumno ia ki ? Ia lade pat u leit shano ? U leh aiu ha lyngkha baroh shi sngi ? Ynda la janmiet u u ñiah shano ia ki masi bad balei u siaw artat artat lynti ?

LYNNONG 26

SHAPHANG U NONGREP (II)

U nongrep um ju pynshong thiah thai ia la ka kti ka kjat. Ynda la wai lyngkor bad la bet kba ha lyngkha, u pyrkhat sa kiwei pat ki kam ban trei.

U puh kper ban thung jhur, u thoh dieng ban thaw sem, ne u thlieh thri ban thaiñ shang thaiñ kriah ha ïng. Um ju don por ban shong jaipdeh. U pynproh la ka jabieng bad u pyrkhat kumno ban pynroi la ka kam.

Ka kper ka phrah jong u ka dap da ki jingthung jingtep suda. U thung ki soh ki pai bad bun jaid ki jhur ki jhep.

Haba u donkam peisa, u kit shi kit u phan, ki shriew, ki kait, ki sohtrun bad u leit die ia ki ha ïew. U wan thied pat na ïew ia ki jaiñ ki nep bad ki tiar ki tar katba u donkam.

Kumta u minot ban pynroi la ka jingioh khnang ba un ioh pynshong skul la ki khun kynthei bad shynrang. Namar u kwah eh ba ki khun jong u kin long kiba stad, khnang ba kin iarap ia u ban kham pynbha ia ki kam ki duk jong u ynda ki la rangbah.

Man ka miet, u lum la ki khun sawdong ka ding ba rhem. U iathuhkhana ha ki shaphang ki lum ki wah bad ki mrad ki mreng kiba u iohi man ka sngi. U iathuh ha ki shaphang ka rukom im ki sim, ki hati bad ki dohkha ba bun jaid. Katno ki ia shah shkor ia ki jingiathuhkhana ba sngewtynnad jong u.

Teng teng u iathuh ha ki kumno u ia kynduh bad u khla ha lynti, bad kumno u ia peit pyrshah bad u khlem khapbrib la ki khmat, bad ba u khla u sied sharud lynti. U iathuh ruh kumno ka dngiem ka beh ia u haba u leit wad masi sha khlaw ; bad kumno ba U Blei U la iada phylla ia u na u slap, u phria bad ka leilieh haba u iaid marwei hapdeng lawbah lawsan.

U sneng ia la ki khun ki pyrsa man ka miet khnang ba kin long kiba don akor bad kiba tip sngi. U tem duitara ne marynthing haba u kwah ba kin iohthiah bha.

U ieit thep mynsiem eh ia la ki khun, bad ki ruh ki ieit bad burom eh ia la u kpa. Ki ngeit sneng bad ki kohnguh ia kiei kiei baroh kiba u ong. Kumta u im suk jingmut hapoh ïng bad habar.

U sngew ba u long u kynrad halor lade, bad um ju ibein ia la ki lok ki jor. U sngew ia ryngkat dor bad ki briew baroh, namar um long u shakri jongno jongno.

JINGKILAN No. 26. U nongrep u leh aiu ha kper ? Ban lei u khud thri ? U leit die aiu sha iew ? Mano ba da ia u na ki mrad khlaw ? U tem aiu mynmiet harud ding ? Shaphang aiu u iathuhkhana ? Ki khun jong u ki ieit ne em ia u ? U ju ibein ia la ki lok ki jor ? U long u shakri jongno ?

LYNNONG 27

SHAPHANG U NONGREP (III)

U nongrep u don la ki rukom lait shuti ban pynsngewbha ia ia lade. U nang ban ia beh por haba bun jingtrei, bad u nang pat ruh ban da pyllait por khnang ba un kai lum kai wah.

Haba kylluid jingtrei bad haba rang bha ka bneng u khie dang saw ka tyngab, u bah la u ryngwiang ban leit khawai sha ki wah bah. U tip bha ia ki rukom jingbam ki dohkha kat kum ki samoi ba pher jong ka snem: kumta um ju wan thylli sha ïng.

U iaid na ki khriang sha ki khriang; bad u khwai nà ki thwei sha ki thwei. Ynda la biang ka por bad la dap ka rúh, u wan phai sha la ïng.

Artat lynti u kheit hur lum : jamaw, u jangew, u jatira bad jaralud ban shet jyntah ha ïng. U kheit ruh shi pla ki soh khlaw ban pynkmen la ki khun, —u sohlang, sohot bad sohkhyllung.

Teng teng u leit beh mrad bad la ki lok sha ki lawbah lawsan. U long uba shlur bad um ju tieng ia ki mrad. U rah la ki khnam bad ka ryntieh. U kieng ka wait sum kaba nep ha syngkai. U kiew ia ki lum, u hiar ia u ki them; u ryngkoh u rynsied kum ka skei ka khiat, bad u don ka kti kaba jam ban siat. Haba la dei bha na ka jaka, ka mrad ka kyllon ha shen.

U nang ban ai ksew ban pynkhie ia ki mrad, bad u stet ban bud dien ha ki khlaw bad ki jaka

bniap. U ithuh ia ka dien mrad kaba la mynsaw bad u bud ia ka haduh ban da ioh.

Ki nongbeh mrad ki sah miet sha lum, bad ki shet ja ha ki tyndong siej. Ki pynlong khuri bad jingtong um da ki ktang, kumta kim ju pynshitom ban rah khiew. Ki pynlong pliang da ki lamet na khlaw.

Phim pat ju ioh mad ia ka ja lum ki nongbeh mrad. Ka long kaba bang bad kaba eh phron phron.

Ia ka jyntah ki shet ha ki tyndong siej im. Ki thep ki 'hur lum 'hur wah bad khyndiat ka doh ne kha tyrkhong. Ki ber sa ka mluh bad u sohmynken. Nangta ki thang ha ka ding ba rhem haduh ba kan da ih bha.

U siej u long u jingthung uba donkam eh ha kane ka ri jong ngi. U leit siew la jan ha man ki kam baroh. Phi la ju pyrkhat ia ka jingdonkam u siej?

Ha ïng u nongrep ki don bun jaid ki snieh mrad. U pyndonkam ia ki ha kaba siang thiah, thad kba, ne pynlong shylliah shong kai. Bad u don eiei ban iathuhkhana shaphang kawei pa kawei ka snieh ne ka reng mrad ba u don ha ïng. Ka snieh khla ka long kaba rem bad u die ia ka bun tyngka.

U nongrep u donkam ban ioh shuti kumjuh kum u khynnah skul ban shang kai ia ka lum ka wah, ban pyngngad ka met ka phad, bad ban pynthymmai la ka jingmut jingpyrkhat.

Lada ngi kwah ban long ki nongrep kiba paka, ngi dei ban shong skul bha shaphang ka rep

ka riang bad kaba ri jingri. Kynmaw ba u nongrep u long u kynrad briew bad u budlum ka jaid bynriew. Khlem u nongrep baroh ngin iap thngan.

JINGKILAN No. 27. Ha ki por kiba kumno u nongrep u lait shuti ? U leit shano ha ki shuti jong u ? Ki jhur aiu u wan kheit na lum ? Ki soh aiu u wan kheit na khlaw ? U siat daei ia ki mrad ? Haei u shet ja shet jyntah ha lum ? Don snieh mrad ne em ha ïng jong u ? U pyndonkam kumno ia ki snieh ? Phi kwah ban long u nongrep uba stad ? Aiu phin trei ynda phi la rangbah ? Phi kwah ban long u kynrad ne shakri briew?

LYNNONG 28

U ESOP BAD KI KHYNNAH RIT

Shisien u men Esop u la iohi shi kynhun ki khynnah shynrang ba ki ia puh latom ha kawei ka madan kaba harud lynti. U peit kai ia ki shiphang. Ynda ki la ngiah ka puh latom, ki la shim sa ki ryntieh bad ki khnam ban ia siat thong.

U 'men Esop ruh u la klet ia lade shi por, bad u la shim bynta lem ban ialeh kai bad ki khynnah rit. U la ia puh latom, ia siat thong, ia phawar dngiem bad ia shad lang bad ki. Kita ki khynnah rit ki la ia biria ym don pyrthei shuh : u ruh u la sngewtynnad ka bym lah ong.

Hamar kata ka por la wan iaid shi kynhun ki riew stad jong kata ka shnong. Haba ki la iohi ia u 'men Esop ba u shad kynthuit hapdeng ki khynnah shnong, ki la ia rkhie beiñ ia u. U

pat um pynsngew satia ia ki jingrkhie beiñ jong ki; u shad la ka shad bad ia kmen la ka kmen bad ki khynnah.

Ynda la dep, u la khot lang ia kita ki riew stad jong ka shnong. U bret ha khmat jong ki ia ka ryntieh ba la pynsynjap. "To keiñ phi ki riew stad batai ia ka jingmut jong kane!" la ong u 'men Esop.

Baroh kita ki stad ki la shaiong ngaiñ bad ki la poi ha ka khim, namar kim lah satia ban sngewthuh ia ka jingmut jong u, bad ki la ia kyrpad ia u ban iathuh ia ka jingmut jong ka.

"Phi i," la ong u men Esop, "khnang ba u sai siej un soi bad ba ka ryntieh kan nym jem, ngim ju pyrkhun lynter ia ka. Kan shakri bha tang lada ngi nang ban kheiñ ia ka por lano ban pyrkhun bad lano ban pynsynjap ia ka. Nga ruh, nga ia kmen ia biria rai bad kine ki hep, khnang ban pynjrai ia ka pyrkhat pyrdain jong nga bad ba kan soi ruh artat ka jingim bad ka rta.

U riew stad u nang ruh ban biria dei por.

JINGKILAN No. 28. U 'Men Esop u leh aiu bad ki khynnah shynrang? Balei ki riew stad ki rkhie bein ia u? Balei u law ia u sai siej bad u bret ia ka ryntieh ha khmat jong ki? Phi sngewbha ne em ia ki tymmen kiba ialehkai bad phi? U riew stad u nang ne em ban biria dei por? Ka biria dei por ka long ruh ka dawai bah dawai san shi tyllup ka pyrthei.

LYNNONG 29

KATTO KATNE SHAPHANG U TIROT SINGH

Kane ka long ka dur jong u Mot—U Maw Nam Maw Kyrteng U Tirot Singh, ban pynsah nam pynsah kyrteng ia u pateng pakit ha ki khun ki ksiew jong kane ka ri La tei ia u ha Mairang ha ka snem 1952 bad la plie ia u da u Lat jong ka Assam, U Jairamdas Doulatram, ha ka 29 tarik u bnai March, 1954. Shibun ki rangbah, Khasi bad Dkhar, ki la ia don lang ha kata ka jingialang kaba khraw ba la pynbeit bad pynkhreh da U Kedro Manick Singh, Syiem Nongkhlaw, lem bad ki Myntri bad u khun u hajar ka hima Khadsawphra (Nongkhlaw).

La kumba 156 snem mynshuwa, U Tirot Singh u la long u Syiem ka hima Nongkhlaw. U la kiew khet haba u dang shylluit bad phuh syntiew bha ha ka jinglong samla. Kumba ia long ki para khynnah ha kata ka por, u la ju sngewbha eh ban shang kai ia ki lum, ki wah bad ki khlaw ba itynnad jong kane ka ri. U leit khwai doh, siat sim bad beh mrad haba lait kti lait kjat. Janmiet pat u ia ryngkang ia ryngkoh, ia sum, ia siat khnam bad ia khalai wait ban sting ka met ka phad.

Kum kiwei pat ki para syiem para ba khraw, um ju sngewpoh ban trei ia kano kano ka kam. Ki kmie ki kpa jong u ki la hikai ia u naduh dang rit ban trei bad ban nang bun jait ki kam. U ieit ia la ki blang ki masi bad u ri u sumar bha ia ki. Marwei marwei u ngam ia ki lawbah lawsan haba jah blang jah masi. U bah la u mohkhiew bad u leit puh leit shyrti lyngkha. U khie dang dum bad u ñiah la ki masi, bad u lur u moi lyngkha haduh ban da ieng bha ka sngi.

Ha ki por synrai u ju kiew ia ki lum, bad na kliar u Kyllang u ieng peit kai hun mynsiem ia la ka ri ba itynnad baroh sawdong jong u. U la ieit bad suh thied ha la ka ri. U sngew sarong ia la ka ri bad u ieit ia la u khun u hajar uba snoh uba bud ia u.

Mynmiet u ju siat marynthing bad tem duitara, sawdong ka ding ba rhem, ban ia rkhie ban ia kmen bad la ki lok ki jor.

Ki jingialehkai bad ki jingtrei minot jong u, ki la pynlong ia u, u briew uba iaw, uba stad, uba shlur bad uba sian. Ynda u la kiew khet u la long

u Syiem uba shynrang bad u khlawait, ia uba baroh ki ieit bad burom. Ha kawei na ki jingkilan palwan jong u, u la ur bad khylliah ka kti ka diang, bad ka la dor sah haduh ba un da rangbah. Hynrei ki ong, u shong kulai, u siat khnam bad u trei u ktah khlem wit eiei na kata ka kti.

Ha kita ki por, ha kane ka ri jong ngi ym ju don skul satia. Ki don tang ki *trang*, ne, ki skul miet ha kiba ki khynnah samla ki ia lang man ka miet. Ki ioh rukom rukom ki khanatang hangta. U wei u iathuh shaphang u khla bad u myrsiang, bad uwei pat shaphang ki shrieh bad ki tngaw. U nongtem marynthing pynshad khla pat u iathuh shaphang ki boit bad ki ramhah ba ki ialeh thma bad ki ia dung kura. U nongtem duitara pat u pyniam ne pynrkhie ia ki da ki jingruwai ne ki ktien jong u katba u mon. Teng teng u pynjngi ia ki sha ki ri kiba sha khadar snem lynti, bad u iathuh ki puriskam shaphang ki syiem bad ki patsha. Ki ioh rukom rukom ki jingtip kiba phylla bad thymmai na kine ki jingialang ha ki *trang*.

Kumta la ki kpa jong ngi kim ju shong skul, ki dih na ki *trang* ia ka buit ka akor long briew man briew ha pyrthei. Ki ioh ia ka jinglong hok jinglong shida na la ki kmie ki kpa kiba ri ba sumar ia ki naduh dang rit. Bad ha kita ki por ym ju don nongkhrong, ne nongtuh ha kane ka ri jong ngi. Baroh ki long ki 'riew trei bad ki 'riew bat hok. U jaipdeh bad u thok um don jaka ha pdeng ki kur bad ki lok.

U TIROT BAD KA SORKAR PHARENG (II)

Dei ha ka synshar U Tirot Singh ba ka Sorkar Phareng ka la kwah ban thaw surok na Kamrup sha Shilot lyngba ka hima Nongkhlaw bad kiwei pat ki hima. U saheb David Scott, kum u nongmih khmat ka Sorkar Phareng u la wan ia shem ia u Tirot bad ka Dorbar jong u. Ha kaba nyngkong kim shah. Hynrei U David Scott u la leh sian da kaba u la leh ieit leh burom ia ka kmie u Tirot, bad u la khroh ia ka ban ia kren bad ia pynjem lem ia ka kam. Ynda U Tirot bad ka Dorbar ki la sngewthuh ba kin ia myntoi lem ha ka iaid ka ieng ka khai ka pateng da kaba plie ia kata ka surok, ki la mynjur.

Kumta la tei bad la thaw ki ïng ha Nongkhlaw ia ki nongtrei bad ki shipai u David Scott, bad ki la sdang ban thaw ia kata ka surok. Hynrei ki briew u David Scott ki la leh beiñ ia ki kynthei ki khynnah bad ki la leh don bor ia ki ïng ki sem ki briew. Ynda u Tirot u la bna ia kane, u la kiew snam haiñ ka khmat bad u la phah ktah kti ia ki nongpynkhih nongpynkulmar baroh. Kumta de, khih da ka thma tik. Shibun ki briew ki la iap. U David Scott ruh u la shu lait thaw da kaba phet iap halor u kulai sha Sohra.

Ka Sorkar Phareng ka la phah shipai ban ialeh ia u Tirot. Ka thma ka la neh kumba lai ne saw snem. Ki briew u Tirot ki shu siat rieh bad pam tuh namar kim don tup don suloi kiba biang. Khadduh, kumno re kumno, ki la ioh kem ia u Tirot Singh bad ki la leit lam ia u mar

mar sha Gauhati. Hangta ki la khroh ba un mane noh ia ka Sorkar Phareng lada u kwah ban ioh pat ia la ka jinglaitluid. Hynrei, ki ong, u la jubab ia ki, kum ha kine ki ktien rangbah: "Ban ia ka khein burom, nga suk ka iap. Ban ia ka dem syiem ha u nongwei uba sha shiliang ki Hynñiew Sohmyndur, suk ka nar ka bili ha phatok ha byndi. Wei me la jop, te leh katba me mon."

Kumta la leit lam ia u sha Dacca bad la set byndi ia u hangta. Hynrei la ka met jong u ka don ha ki kynjri bad ha ïng byndi, ka mynsiem jong u pat ka khlain bad ka laitluid. Hir hir u kynmaw ia la ka ri bad u khun u hajar, bad bunsien u jaw ummat jar jar ha phatok. Marwei marwei u pisa bad phohsniew ia ka jinglaitluid ka ri um snam u Ñi u Kong. U briew uba ju dih ia ka lyer pyngngad ka ri Khasi um lah shah slem ia ki kynjri bad ka lyer iap op ka ïng byndi. Shen u la kem pang bad u la iap ha 29 tarik u March, 1843,—132 snem mynta.

Ka jingphohsniew jong u Tirot Singh, bad ki ktien khadduh u Kiang Nongbah jong ka ri Jaintia, ki la ur long ha ka shiteng synnia ka 14 bad 15 tarik u August 1947. Ka ri India baroh kawei ka la ioh pat ia la ka jinglaitluid.

Ka Sorkar Phareng ka la kynriah suk mynsiem na ri India, bad ki khun jong ka ri India ki synshar hi da lade ialade. Katno ngi sngew sarong bad sngewphuh mat ia ki riew shlur bad ki khla wait ka ri India jong ngi.

KA RI JONG NGA

Kane ka dei ka ri jong nga,
Hangne ki thiah ki Kñi ki Kpa;
Shaphang jong ki junom ngan ruwai,
Ban mih ki 'rang ki 'thei kynsai.
Tylli ngin ieng ban tur shaphrang,
La dei ban dih ki um ba khtang;
Ah Blei! Iarap ia ngi mynta,
Ban bud Dienjat ki Kñi ki Kpa.

JINGKILAN: No. 29. Hangno ka Hima Nongkhlaw ka don? Uei u Tirot Singh? Balei ki tei Maw Nam Maw Kyrteng ia U? Mano ba la plie ia uta u Mot? Hangno ki tei ia U? Uei u Syiem uba mynta? Kaei ka Trang? Ki hikai aiu ha ki Trang hyndai? Kiei ki jingput-jingtem Khasi ba phi tip? U Tirot Singh u phohsniew aiu ha patok? Ha kano ka tarik ba ka India ka la ioh pat ia la ka jinglaitluid? Hangno u Tirot u la iap? Spel ia ka jingruwai shaphang 'Ka Ri jong Nga.'

LYNNONG 30

KI SKUL RIT HA KA RI JONG NGI

Ha ka snem 1832 uwei u sahep samla uba dang 18 snem ka rta, uba kyrteng Alexander Lish, u la wan poi sha Sohra na Serampore. U la thoh katto katne tylli ki kot Khasi da ki dak Bangla, bad u la plie lai tylli ki skul ha Sohra, Mawmluh bad Mawsmai ha kata ka juh hi ka snem. Hynrei um shym la lah ban leh shibun namar u la dei ban leit noh tang ha ka snem 1838.

Hynrei dei u sahep Thomas Jones jong ka Welsh Mission uba la poi shane ha ka snem 1841, uba la saiñ dur nyngkong eh ia ka thoh ka tar jong ka ktien Khasi da ki dak Roman kiba ngi pule bad pyndonkam haduh mynta. Une u la pynsah nam ia lade kum u nongmait lynti jong ka thoh ka tar ha ka ktien jong ngi ha kane ka ri. Dei ma u ruh uba la thoh ia ka Kot Pule Nyngkong na ka bynta ki skul ha ka ri, bad la pyndonkam ia ka haduh 60 ne 70 snem tam.

U sahep Thomas Jones bad ka mem ki la trei shitom baroh ar ngut ban ioh nonghikai ban pynphriang ia ka jingpule sha ka ri. Ha ka 1842, u la pynim thymmai pat ia ki skul ha Sohra, Mawmluh bad Mawsmai. Ia kita ki skul la jù khot ki Skul Mission. U Jom u hikai ha

ka skul Sohra, u Nising ha ka skul Mawmluh bad u Lurshai ha ka skul Mawsmai. Kine ki la long ki nonghikai kiba nyngkong tam ha ka ri. Ha kita ki por ka Sohra, Mawmluh bad Mawsmai ki dang long ki shnong kiba heh bad bun briew bha.

Kumta mian pa mian ki skul ki la nang mih bad la nang roi na kita ki thymmei kiba rit sha kylleng ka ri. Naduh kata ka por, ka ktien Sohra kaba ngi kren bad pule mynta, ka long kum i tlong um iba rit, hynrei iba nang roi nang iar bad nang tap lut ia ka ri katba nang iaid ki sngi ki snem. Kiwei pat ki ktien na ka ri ki la nang wan ia par paiñ lang ban pynkhlain bad pynheh ia ka.

Ha ka snem 1900 la plie thymmai katto katne ki skul sha ki thaiñ ri War Khasi bad ri War Pnar. Ia kita ki skul ruh la ju khot ki Skul Home Mission. Ia kine ki skul la kyrshan da ki trai ri. Kawei pa kawei ka Balang Khristan ka kynshew bad ai synñiang tista man u bnai haduh mynta ban pynim ia ki skul bad pynshai ia kito ki thaiñ.

Ha ka snem 1905 la plie ia ki Skul Khaw Kham ha kylleng ka ri. La kyrshan ia kine ki skul da ka jingtrei minot ki kynthei bad ki ïng Khristan baroh ha ka ri. U nongseng bad nongmait lynti jong kane ka kam radbah u dei u Joel Gatphoh uba la long u nongjngoh skul ha kita ki por. U la sdang nyngkong da lade; u kyntu bad ialap ia ki ïng Khristan baroh ha ka ri ban kynshew shi kham mynmiet bad shi kham mynstep na u khaw shet ban seng bad kyrshan ia

ki skul ha ka ri. Kane ruh ka long ka jingtrei shitom jong ki trai ri hi namar ki shit rhem bad niew kor eh ia ki skul.

KI PERSARA HA KA RI (II)

Kiwei pat ki Mission bad ki Seng ruh ki nang mih bad nang bud ter shi ter. Ka Sorkar bad ki hima syiem ruh ki la nang ia bynrap lang ban pynkhlaiñ, pynmih bad pynroi ia ki skul ha kylleng ka ri. Ka Sorkar India jong ngi ka kut jingmut ban pynioh skul ha man la ki shnong katba lah. Ka District Council kum ka nongpyniaid kam ba ha khlieh jong ka ri Khasi bad Jaintia mynta, ka khreh ban shimti bad pynroi shuh shuh ia ki skul ha ka ri. Kin don ki jingkylla shibun ha ka ri jong ngi, bad ki skul kin long ki dongmusa ki ban ai jingshai ia ka ri. Khlem ki skul ka ri jong ngi kan sah dien.

Ha kine ki khyndiat snem mynta la mih sa kiwei pat ki jaid skul ia kiba ki khot Basic School. Kine ruh ki long ki skul Sorkar bad ki bud ia ki rukom hikai jong U Mahatma Gandhi. Ki ai bun ki rukom jinghikai bad jingtip ban pyntbit ia ki khynnah skul naduh dang rit. Nalor kaba pynnang pule, thoh bad khein, ki hikai laiphew jaid ki kam. Ki hikai thir ksai, thain jain, thain shang, thain kriah, thain mula, thain knup, puh kper, thung jingthung, sumar ïng, sumar jngri, ri ngap, ri syiar, bad bun kiwei kiwei ki kam kiba bha bad myntoi kat kum ka jinglong jong ki shnong bad ki briew. Nalor kata, ki hikai ia

ki ba kin im khuid bad itynnad naduh dang rit, khuid ha ka kam, khuid ha ka ktien bad khuid ha ka jinglong.

Ka dur kaba phi iohi ha kane ka lynnong ka long ka jong ki khynnah skul Basic ha Mawlai, Shillong. Ki ruwai sngewtynnad ha ka por ba u Myntri Rangbah jong ka Sorkar Assam, U Sri Bishnu Ram Medhi, u wan buh maw seng ia ka skul jong ki ha ka snem 1955. Ka pyrthei mariang sawdong jong ki bad ka jingtrei jong ki ha ka sngi ka lyer, ki pynlong ia ki ki khynnah kiba shait ba khlain bad ba smat ba sting. Ki hikai ruh ia ka ktien Hindi bad kiwei pat ki ktien Dkhar ba ngi dei ban nang lashai lashisngi.

Ki Skul Rit ki long ki Persara jong ka jaid bynriew. Nangne kin mih ki briew kiba stad ki ban pyndon burom ia ka jaid bynriew jong ngi. Kin long kum ki syntiew iwbih ki ban pynthiang ia ka lyer jong ki lum ba pyngngad jong ngi. Ki riewstad ki ju ong ba ki Persara ki long ki '*Ïng Jingshai*,' ne ki '*Dongmusa*' jong kano kano ka ri ne ka jaid bynriew. Dei, namar kata, ban seng ia ka jinghikai ia ki khynnah ha ka nongrim kaba bha tam bad kaba skhem tam naduh kaba sdang.

Kim ju shim bai skul ha ki Skul Rit, ne ki Skul Sara. Ka Sorkar ka kwah dik dik ban pynstad ia ki khun ki ksiew jong ngi. Kumta ka kwah ba iwei pa iwei i khynnah i ba la san snem shaneng, i dei ban wan skul barabor. Ka long ka kamram jong ki kmie ki kpa ban phah skul ia la ki khun. Kiba duk bad kiba riewspah ki dei ban ioh jinghikai.

Haba khein lang ia ki jaid skul rit baroh kiba don ha ka ri ki long kumba 750 tylli. Hynrei kine kim pat biang ia ka ri. Ngi dang donkam shuh shuh ki skul rit ban pynshai ia ka ri Ngi donkam ki skul kiba kham bha bad kham tista, bad kiba kham thymmai ban iadei bad ka por kaba mynta.

JINGKILAN No. 30. Kiei ki kyrteng jong ki skul kiba nyngkong tam ha ka ri ? Kiei ki kyrteng jong ki nonghikai ha kita ki skul ? Da ki dak aiu ngi thoh mynta ? Mano ba la buh ia ka ktien Khasi ha ka ktien thoh ktien tar ? Kiei ki kyrteng jong ki jaid skul rit kiba don ha ka ri jong ngi mynta ? Ki hikai aiu ha ki Basic School ? Uei u nongseng jong ki Skul Khaw kham ? Don katno tylli ki skul rit baroh ha ka ri mynta ?

LYNNONG 31

KA SHAD KHASI

Ka jingshad u Khun Khasi Khara shi tyllup ka ri ka long kaba itynnad bad i don burom shikaddei eh. Shisien shisnem, ha ka por khmat pyrem kynthei bad shynrang. ki mih ha rong ban shad sngewbha ha khmat u kur u kha u man bad ki lok ki jor baroh. Ki sei ki ksiar, ki kpieng, ki khor ki khriam ba rieh bad ba la buh tyngkai ban shad rong shad mastieh.

Ki kynthei ki riam bad ki shad kum ki syiem ban pyniwbih bad pynpyngngad ia ka pyrthei. Ki rangbah pat ki riam kum ki khlawait ban da la hok ka riti, bad ki shad mastieh ban da ia ka mei longïng longsem na uba shun uba pen.

Ki nongshad na kylleng ka ri ki wan ha ka hima U Syiem Mylliem ha ka lympung Weiking ha Shillong shisien shisnem. Ia kane ka jingshad la seng ia ka da ki rangbah bad ki samla jong ka Seng Khasi. La bun snem mynta kane ka jingshad ka la neh bad iaid ryntih bha. Ia kane ka jingshad ki nongseng ki jer ia ka, '*Ka Shad Suk Mynsiem*,' bad da shisha ruh ka long kumta. Ki nongshad kynthei bad shynrang kiba stad tam na kylleng ka ri ki shim bynta ha kane ka jingshad. Kane ka jingbuh nam jong ka Seng Khasi ia la ka jong ka shad ka kmen ka la pynim pat ia ka jinglong bad mynsiem ki longshuwa ha ngi. Ngi khublei ia ka jingstad bad jingiohi jngai

jong ki. Lymda ki la leh shitom ma ki, ngin nym da la iohi shuh ia ki rong ki rup bad ka phuh ka phieng, ka riam bad ka shad Khasi.

Ka jingshad u Khun Khasi Khara ka long khlem ka leh niam ka leh rukom ne ka suit ka shor. Ka dei tang ka shad synlar bad ka shad pyngngad u Khun Khasi shi khrum ka bneng.

Ki shad lai sngi lynter. Ha ka sngi kaba nyngkong ki shad noh kjat tang ki rangbah bad kane ka neh tang shi por. Hynrei ha ki ar sngi kiba bud, ki wan shad lang kynthei bad shynrang baroh shisngi. Ka riam ki nongshad ka pynkhih ia ka snam u Khun Khasi Pnar ban ieit bad burom ia kiei kiei la ki jong hi kiba ngi la ioh pateng na ki kiaw bad ki kthaw kulong jong ngi.

Te, naduh hyndai haduh mynta, ka dohnud u Khasi ka kyndeh tang shu riew ka ksing ka nakra. U mastieh bad u shad haba ka khot ka tangmuri. U paitbah u ia bud rynsung tang shu iohsngew ia ka ksing bad iohi ia ka lama: bad u pyrta ia risa:—

"Hooi-hah, kawei ka buit kawei ka bor,
Naduh ri Lum haduh ri Thor."

JINGKILAN No. 31. Iathuh ia ki kyrteng ki jingriam ki kynthei. Iathuh kyrteng ia ka riam ki rangbah. Mano ba la seng ia ka Shad Suk mynsiem ha kane ka ri jong ngi? Kumno U Khasi u sngew haba riew ka ksing bad ka tangmuri ? Katno sngi lynter ka neh ka jingshad ?

KI POEM

32. TUNG TENG NA RIAT NA RAM

1. Ngan leit thoh dieng,
Sa peit ka ïng ;
Ma phi kongthei,
Lape ka dpei ;
Sa dung u kba,
Ba phin shet ja ;
Tung teng ! na riat na ram.

2. Sei ki shylliah,
Na kamra thiah ;
Snur thapbawa,
Da sympat bha ;
Ki khiew ki pliang,
Da kyrshut biang ;
Tung teng ! na riat na ram.

3. Ka kper ka phrah,
Un peit u bah ;
Ki syiar ki blang,
Dang shai un khang ;
Ka wait, mohkhiew,
Wat leitai briew ;
Tung teng ! na riat na ram.

4. Ia i khaduh,
Ngan 'lam soh mluh,
U tiew japang,
Bad knup mawiang ;
'Wai soh laper,
In thung ha kper ;
Tung teng ! na riat na ram.

JINGKILAN : No. 32. Ka kmie shuwa ba kan leit thoh dieng ka ong aiu ia i kongthei ? Ka ong aiu ia i bah ? Ka kular ban wallam aiu ia i khadduh ?

33. SHI KAM SHISYN TREI

1. Trei haba phi trei,
   Kai haba lehkai :
   Lynti kaba suk,
   Ka khmat ka phyrnai.
2. Baroh ba phi leh,
   La bor baroh sei ;
   Ki kam ba tang dep
   Kim long kiba dei.
3. Shi kam shisyn trei,
   Da trei ruh paka ;
   Ym don ha pyrthei,
   Nuksa ba kham bha.
4. Ka por ba duh ei,
   Junom kam wan phai ;
   Te, trei haba trei,
   Kai haba lehkai.

JINGKILAN : No. 33. Spel ia ka dkhot kaba 1 bad kaba 3. Balei ba ki kam ba tang dep kim long kiba dei ?

34. KI JINGJAW UM BA RIT

Ki jingjaw um ba rit,
Bad ki phngit mawsiang ;
Ki pynlong ka duriaw,
Bad pyrthei ba thiang.

2. Ki khyllipmat ba rit,
   Ka jingim ki her :
Sha ki rta bymjukut,
   Ki jah kum ka lyer.

3. Ki ktien sbun ka jingieit,
   Ki kam leh isnei;
Ki wallam jingkyrkhu
   Ka bneng ha pyrthei,

4 Ki ktien sniew ba rit ria,
   Lada ngi kheiñ sting ;
Jngai na lynti ka hok,
   Sha nurok kin khring.

5. Ai ngin long kiba khuid,
   Ha ki kam baroh ;
Da jingmut bad dohnud,
   I'U Blei ngin iaroh.

JINGKILAN No. 34. Spel ia ka dkhot kaba 1 bad kaba 5. Ki ktien sbun ki wallam aiu sha pyrthei ?

35. KI SYIAR JONG NGA

1. Nga don ki syiar shi sem,
   Ba iong, ba lieh, ba stem ;
Ia ki nga sumar bha,
   Ioh kem u khlieng u khla.

2. Mynstep nga ai jingbam,
   Riewhadem bad u skam ;
Mynsngi ki shang kylleng,
   "Ko-ko" ki ruwai pylleng.

3. Khun syiar ba ioh ki iap,
   Hapoh pulo nga tap ;
   Halor ki shyiap ba rit,
   Nga ber ki khaw pyrsit.

4. Tang shu pyllait ki her,
   "Jiap-jiap" kylleng ka kper ;
   Hapoh jasat ki jah,
   "Kub-kub" ka kmie ka pah.

5. Hapoh thapniang ka kmie.
   Ki syaid. ki kmen, ki rkhie :
   Tang ai jingbam ki mih,
   "Riaw-riaw" sawdong ki krih.

JINGKILAN No. 35. **Ka pulo ka long ka kynja khoh pyllum kaba heh ba la thaiñ bha ban tap syiar. Ki khun syiar ki pah kumno haba phi ai khaw ? Phi ju ri syiar ha ing. Spel ka dkhot kaba 5.**

36. KO KHYNNAH BA IEIT

1 Ko khynnah ba ieit,
  Wat tuh jong ki briew,
  Ia baroh phin thied,
  Da kynmaw ban siew ;
  Ban tuh i khun khyndiat,
  Ka long ka bym dei,
  Ka long jingiuh roit,
  Ia ka hukum U Blei.

2. Ban kren ki ktien sniew,
Ka long jingthala;
Ki ngam kham jylliew,
Bad sah dak shi rta;
Jingmut ba thala,
Ki her khlem lakam,
Kylleng ki sakma,
Bad ki paw ha ki kam.

3. Ki kam kiba bha,
Shaneng ki kyntiew;
Ki shan kum paia,
Mawpun ba ngin kiew;
Ka nam kaba bha,
Shi rta ka iwbih;
Pansngiat ba shisha,
Na jingtep kan mih.

JINGKILAN No. 36. Spel ia ka dkhot 1. Kaba tuh bad kaba lamler ki long kiba sniew. Tang ban shu pyrkhat ia kiei kiei kiba sniew ruh ka long ka bym dei.

37. RYMPEI BA IEIT I MEI

1. Hapdeng ki jingsngewbha,
Sawdong pyrthei nga shang,
La duk ha ïng i mei,
Lah u jangew jathang;
Lyngwiar sngi ba phyrnai,
Ka bneng, ki lum, ki wah,
Ki ring ia ka dohnud,
Na rngai ka pyrthei bah.
Rympei ba ieit i mei,
Haei sha ha pyrthei,
Ba kat ka ïng i mei!

2. La ryngkang ki duriaw,
Sha ri ba phuh ba phieng;
Nga lah la ïng tynriew,
Khlieh riat bad syntiew dieng;
Ha sur jingruwai ba thiang,
Ki her ki jingkhuslai;
Ha trep ha skum i mei,
Nga suk ka mynsiem jai:
Rympei ba ieit i mei,
Ym don te ha pyrthei,
Ba kat ka ïng i mei!

JINGKILAN No. 37. Spel bad thoh ia ka dkhot kaba 1.

38. KO KYNRAD SYIEM

1. Thiah thiah, ko kynrad, syiem,
U kpa jong phi u khlawait:
Ka kmie ba kum ka syiem,
Ka doh ia phi khlem thait;
Ki lum bad ki pynthor,
Sawdong ba phi iohi,
Ki dei baroh ki jong phi,
Ko khun kynrad tipsngi!

2. Wat tieng ia ka bikur,
La jam ka jingsawa;
Ka khot ia ki riewshlur,
Ia phi ban ap phira;
Kin rah la ki ryntieh,
Kin sei la ki wait,
Lada wan u nongshun,
Te na phang lin kin mait.

3. Thiah, thiah ko kynrad ksiar,
   Ka por ka la jan poi,
 Ia phi ba kin kyrsiew,
   Da ka ksing bad turoi;
 Mynta te thiah khop khop,
   I kdup i mei ba sbun;
 Sa khie ynda phi rangbah,
   Ialeh ha ban da hun!

JINGKILAN No 38. U Khynnah uba shlur um tieng ia ki jingeh bad ki nongshun. Thoh ia ki dkhot 1 bad 3.

39. KO NGAP RONG SYNTIEW

1. "Phi ruwai sa ruwai, ko ngap ba rit,
   Ngam tip balei phi ruwai?"
 "Nga ruwai ia trei, ko khynnah rit,
   Ba tlang mynta la wai.

2. "La poi ka lyiur, syntiew ba thiang,
   Ha lum ha khlaw kumjuh,
 Sa shisien pat na 'dew ryngkhiang,
   Ki san, ki mer, ki phuh.

3. "Te wong shane, bad wong shatai,
   Na lum sha lum nga her;
 Ling-ling nangne, ling-ling nangtai,
   Nga sting ruh kum ka lyer.

4. "Baroh shi lyiur nga lum nga lang,
   Ki um syntiew ba thiang:
 La wai, ko hep, la wai ka tlang,
   Khublei, to khie iaid biang."

5. "Khublei, ko ngap rong um syntiew,
Nga ruh ngan trei ngan ktah:
Ngan minot thop suki ban kiew,
Ki lum ka pyrthei bah."

JINGKILAN No. 39. Kumno i Khynnah bad u Ngap ki ia kren? Balei ba phi dei ban smat bad minot kum u Ngap? Thoh ia ka jingiakren jong ki.

40. U NONGAP JINGRI

1. Nga nang ban put bisli,
Put sla bad tangmuri:
Nga nang ban rep kubi.
Khem dud bad ap jingri.

2. Ha lum sharai masi,
Nga sting ka kjat ka kti;
Marwei nga shang ki khlaw,
Nga tur ka dieng ka maw.

3. U Blei na jrong na tbian,
Ha pdeng ka saw ka sian;
U knieh na ktien u khla,
Na um na ding ia nga.

4. Kumta na dang khynnah,
Nga smat nga trei nga ktah;
Namar nga thew ban kiew,
Sha bym phohsniew ki briew.

JINGKILAN No. 40. Spel ia ka dkhot kaba 3 bad 4. Mano ba sumar ia ki khynnah ap masi ha lum? Ka jaiñ kup ryndia ki thaiñ ha ri Bhoi. Ka long kaba itynnad, shah, bad syaid. Ki nongap jingri ki kup daei mynsngi bad mynmiet?

41. KA MIET KA WAN HER

1. Trei ba ka miet ka wan her,
   Trei naduh step phyrngab;
   Trei katba dang sah umjer,
   Ha ki tiew kulab.

2. Trei ha ka sngi ba phyrnai,
   Trei ba kan mih ka syep;
   Trei ba ka miet ka dang jngai,
   Kam baroh trei dep.

3. Trei ba ka sngi kan sa noh,
   Trei ba ka miet ka jan;
   Trei da ka dohnud baroh;
   Por shong thait kan wan.

4. Lum mawlynnai ba kordor,
   Ha thiar jing kynshew buh;
   Trei ba ka miet kam ap por,
   Bad ngim lah trei shuh.

JINGKILAN No. 41. Spel bha ia kane ka poem. Kynmaw:—Trei smat naduh dang step haduh ban da miet. Ki tyrpeng kiba khlain ki kit ia ka jabieng kaba proh. Ka jingtip bad ka jingstad ki long ki mawlynnai kordor. Lum bad kynshew ia ki man ka por ha ka thiar jingkynmaw. Phin khai da ki baroh shirta.

Ia kine ki KOT KHASI na ka bynta ki Skul ha kylleng ka Ri lah ban ioh na i :—

Mrs. E. Gatphoh, Jaiaw Langsning, Shillong-2

PRIMARY BAD BASIC SKUL

1.	Ka Kot Nyngkong: "KI KHLUR RIT" (Pre-Primer) (Primrose Gatphoh)	0	85
2.	Ka Khasi Primer; "KI SIM RIT" (Primrose Gatphoh)	0	90
3.	Khasi Reader: "TUTA AI KHAW" Klas "I" (Primrose Gatphoh)	1	75
4.	Khasi Reader: "U NONGREP" Klas II (Primrose Gatphoh)	2	00
5.	KI KHASI NURSERY RHYMES & KI POETRY RIT Classes I, II, III & IV (Primrose Gatphoh)	1	75
6.	KI SARA HYGIENE Classes I, II & III (Primrose Gatphoh)	2	00
7.	Ka "ANGLO-KHASI PRIMER" Classes II & III (Mondon Bareh)	1	75

MIDDLE ENGLISH & HIGH SCHOOLS

8.	Ka Jingim i Trai Jong Ngi (Soso Tham)	1	10
9.	Ka "DUITARA KSIAR" (Khasi Poetry) (Soso Tham)	3	00
10.	Ki "PHAWER U AESOP" (Soso Tham)	3	00
11.	Ka "HYGIENE" na ka bynta ki Middle English (Dr. D. Hynniewta & P. Gatphoh)	3	20
12.	Ki UMJER KSIAR (P. Gatphoh)	4	00
13.	Ki KHANATANG & U SIER LAPALANG (Primrose Gatphoh)	4	00

COLLEGES

14.	KI SNGI BA RIM U HYNNIEW TREP (S. Tham)	4	0[illegible]
15.	SAWDONG KA LYNGWIAR DPEI (P. Gatphoh)	4	00
16.	KA JINGRUWAI SHAPHANG U SIER LAPALANG (For College Students) & Ki Notes	—	

KIWEI PAT

17.	KA KOT SKOUT (Primrose Gatphoh)	—	
18.	U Lain pa U Lain Part I. (Rev. L. Gatphoh) (Na ka bynta ki Sunday School bad jingai Prize	3	50